

Johanna Lahti

HYVINVOINTI JA OSALLISUUS LAPSUUDEN NARRATIIVISSA

Tulkinta Joonatan Tolan elämäkerrasta

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Pro Gradu tutkielma

2025

TIIVISTELMÄ

Johanna Lahti: Hyvinvointi ja osallisuus lapsuuden narratiivissa, tulkinta Joonatan Tolan elämäkerrasta

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiaalityö

Huhtikuu 2025

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee hyvinvointia turvaavia ja uhkaavia tekijöitä lapsuudessa sekä lapsen osallisuutta Joonatan Tolan elämäkerrallisessa teoksessa Punainen planeetta (2021). Teos on narratiivinen kertomus Tolan lapsuuden kokemuksista sekä tarjoaa tarinan hänen isänsä lapsuudesta ja nuoruudesta. Tutkielmani keskittyy tutkimaan Tolan lapsuuden narratiivia. Tolan lapsuuden perheessä vanhemmilla on moninaisia ongelmia, mutta päällimmäisenä näyttävät isän mielenterveydelliset haasteet ja runsas alkoholinkäyttö, äidin sairastuminen sekä näiden vaikutukset kykyyn toimia vanhempina. Aineisto kuvaa nelilapsisen perheen elämää aikavälillä 1980-1989.

Tutkimuksessa teoreettisina lähtökohtina toimivat hyvinvoinnin sekä lapsuuden haitallisten kokemusten määrittely sekä lapsen osallisuus. Tulosten osalta aineistosta on löydettävissä moninainen kirjo lapsuusiän haitallisia kokemuksia ja vain vähäisesti hyvinvointia turvaavia tekijöitä. Hyvinvointia turvaavat tekijät näyttävät vahvasti sidonnaisiksi lapsen perustarpeiden täyttymiseen sekä kokemukseen normaaliin lapsuuteen koettavista asioista.

Avainsanat: hyvinvointia turvaavat kokemukset, lapsuusiän haitalliset kokemukset, lapsen osallisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

ABSTRACT

Johanna Lahti: Well-being and Participation in the Narrative of Childhood: An Interpretation of Joonatan Tola's Biography

Master's Thesis

Tampere University

Social Work

April 2025

This Master's thesis examines the factors that protect and threaten well-being in childhood experiences, as well as the child's participation in Joonatan Tola's autobiographical work *Punainen planeetta* (2021). The work is a narrative account of Tola's childhood experiences and also offers a story about his father's childhood and adolescence. My thesis focuses on analyzing Tola's childhood narrative. In Tola's childhood family, the parents face various issues, but the most prominent are the father's mental health challenges, heavy alcohol use, the mother's illness, and the impact of these on their ability to act as parents. The material depicts the life of a family with four children between 1980 and 1989.

The theoretical foundations of this research are the definitions of well-being, harmful childhood experiences, and child participation. In terms of results, the material reveals a wide range of harmful childhood experiences and only a few well-being-promoting factors. The protective factors for well-being appear to be strongly tied to the fulfillment of the child's basic needs and the experience of normal childhood experiences.

Keywords: well-being-promoting experiences, harmful childhood experiences, child participation

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

Ei

Kyllä

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien tekoälyllä tuotetut osat, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	6
2. Hyvinvoinnin edellytykset lapsuudessa.....	8
3. Hyvinvointia uhkaavat tekijät lapsuudessa.....	12
4. Lapsen osallisuus	14
5. Narratiivinen kokemusten tutkiminen	18
5.1. Narratiivinen tutkimus	18
5.2. Fenomenologinen viitekehys	19
5.3. Kokemus käsitteenä	21
6. Tutkimuksen toteuttaminen.....	22
6.1. Tutkimustehtävä	22
6.2. Elämäkerta aineistona	23
6.3. Aineiston analyysi.....	26
7. Hyvinvointia tukevat kokemukset.....	29
8. Hyvinvointia heikentävät kokemukset	33
8.1. Väkivalta	33
8.2. Laiminlyönti.....	36
8.3. Perheen moninaiset ongelmat	40
9. Osallisuuden narratiivi.....	47
10. Johtopäätökset	52
Lähteet	60

1. Johdanto

Lapsen hyvinvoinnin edellytyksiä selvitetessä nousee usein esiin aikuisten määrittelemä käsitys ja kokemus hyvinvoinnista, jolloin lapsen näkökulma ja kokemus jäävät vähemmälle (Laakso, 2019, 17). Kun tutkitaan lasten kokemusta hyvinvoinnista, on tärkeää tiedostaa mistä näkökulmasta tieto on tuotettu. Lapsiperheiden hyvinvointia voidaan tutkia tilastollisesti esimerkiksi analysoimalla vanhempien työllisyystilannetta tai perheen asumisen muotoa, jolloin yksilötasoinen hyvinvoinnin kokemus ei nouse esille (Helavirta 2011, 18). Sosiaalityö lasten parissa vaatii työntekijältä kykyä määritellä tapauskohtaisesti lapsen etu suhteessa lapsen suojelun tarpeeseen, turvaten lapsen kasvua ja kehitystä. Palvelujärjestelmän keskeisenä tehtävänä on sosiaalihuollon ja lastensuojelun keinoin tukea ja ylläpitää perheiden ja lasten kokonaisvaltaista toimintakykyä ja hyvinvointia (Kiili ym. 2024, luku 1). Lähtökohtaisesti vanhemmat vastaavat lapsen kasvusta ja kehityksestä, mutta palvelujärjestelmän tehtävä on tukea vanhempia tilanteessa tarvittaessa. Ammatillaiset, jotka käyttävät päätäntävaltaa lapsen lastensuojelullisissa toimenpiteissä, ovat kansainväliselläkin tasolla pitkälti sosiaalityöntekijöitä ja valtion vallan edustajia (Kiili & Moilanen 2021, 35). Tämän vuoksi sosiaalityöntekijöiden tulee olla tietoisia lapsen tilanteesta mahdollisimman kattavasti, jotta harkintavallan käyttö perustuisi ensisijaisesti lapsen edun ja turvan näkökulmaan, eikä jäisi pelkästään vanhempien tuottaman tiedon varaan.

Vuoden 2025 alussa omalla hyvinvointialueellani on kiinnitetty huomiota lapsivaikutusten arvioinnin kehittämiseen ja sen vahvempaan hyödyntämiseen palvelujärjestelmän muutosten arvioinnissa. Lapsivaikutusten arvioinnissa keskiössä on lapsen edun ensisijaisuus sekä lasten oikeus osallistua sekä vaikuttaa (Iivonen & Pollari 2022, 14). Lasten parissa toteutuvassa sosiaalityössä on tärkeää tarkastella rakenteellisten muutosten vaikutuksia lapsiin ja perheisiin sekä yksilön että palvelujärjestelmän tasolla. Lapsivaikutusten arvioinnilla pyritään löytämään muutoksien vaikutuksia ja seurauksia erityisesti lasten ja perheiden näkökulmasta sekä mikro- että makrotasoisesti. Tutkielmassani aineistosta on löydettävissä erilaisia hyvinvointiin ja osallisuuden kokemukseen vaikuttavia tekijöitä, jotka päähenkilö on lapsuuden narratiivisessa kertomuksessa nostanut esiin kokemuksellisinä tapahtumina ja tilanteina valitsemiensa kielikuvien ja näkökulmien kautta. Kuvatut tilanteet ovat kertojan kuvauksia tapahtumista

ajankuvan mukaisesti. Nykypäivän yhteiskunnassa asioita toivottavasti tehdään toisin, ainakin kehitys lainsäädännössä ja palvelujärjestelmässä ovat pyrkineet tarjoamaan tähän tukea sekä asiakkaiden että työntekijöiden näkökulmasta. Sosiaalityössä asiantuntijoiden tulee pyrkiä ymmärtämään asiakkaiden monisyisiä elämäntilanteita, minkä vuoksi on keskeistä lisätä ymmärrystä ihmisten kokemusten kautta (Romakkaniemi 2023). Asiakkaiden ymmärtämiseksi ja heidän kokonaistilanteensa kannalta on tärkeää kyetä tutkimaan tilanteita yksilön näkökulmasta, mutta myös palvelujärjestelmän rakenteiden luomien mahdollisuuksien ja haasteiden tunnistaminen on tärkeää.

Lapsen ja hänen perheensä käsitys sekä kokemus hyvinvoinnista ovat yksilöllisiä. Lapsen kokemusta lastensuojelusta on eettisesti haastavaa tutkia, koska lastensuojelussa asiakkaina ovat alaikäiset lapset, jotka alaikäisyytensä perusteella ovat vajaavaltaisia ja oikeutettuja erityiseen suojeluun, myös tutkimusta tehtäessä. Tutkimuseettisesti tämä asettaa paineita tutkimuksen aineiston keruun ja asiakkaan loukkaamattomuuden kesken. Lapseen kohdistettavassa tutkimuksessa, kuten aikuistenkin osalta, tulee kunnioittaa itsemääräämisoikeutta, yksityisyydensuojaa sekä välttää vahingoittavuutta, mutta tämän lisäksi useasti edellytetään vanhempien lupa tutkimuksen suorittamiseksi. (Hipp & Palsanen 2014, 5-6.) Koska lapsen yksilökohtaista kokemusta on eettisesti haastavaa tutkia, valitsin tutkielmani aineistoksi Joonatan Tolan elämäkerran, narratiivisen kertomuksen hänen omista lapsuudenkokemuksistaan. Kyseessä on Joonatan Tolan esikoisteos *Punainen planeetta*.

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on tutkia Tolan lapsuudenkokemuksia hyvinvointia uhkaavien ja turvaavien tekijöiden osalta sekä lapsen osallisuuden näkökulmasta haastavissa perheolosuhteissa. Vastaavaa tutkimusta aineistosta ei ole tehty ja omaelämäkertaa tulkittaessa, jokainen tulkinta on tutkijansa näköinen. Tulkintani aineistosta olen tehnyt tutkielmaani sisällytettyjen keskeisimpien käsitteiden perusteella sekä teoreettismetodologisen viitekehitykseni mukaisesti. Tola (2021, 341) toteaa kirjan lopussa teoksensa pohjautuvan tositapahtumiin, mutta tapahtumien suodattuneen läpi hänen mielikuvituksensa ja tämän myötä elämäntarinansa rakentuneen kirjoittajansa näköiseksi narratiiviksi. Tutkimusaihe nousee kiinnostuksestani perehtyä syvemmin haastaviin olosuhteisiin kokemuksellisuuden kautta, mutta eettisistä syistä päädyin valitsemaan aineistoksi julkisen kaunokirjallisuuden teoksen. Kategoriana koin omaan tutkimukseeni parhaiten soveltuvaksi omaelämäkerran. Mielenkiintoisena lähtökohtana tutkimukselle

toimii aineistona teos, joka kuvaa yksilön omaa tarinaa siten kuin kertoja haluaa tarinansa kerrottavan ja kuulija voi itse tulkita tarinaa omien käsityksiensä ja merkityksiensä pohjalta. Kertomus rakentuu narratiiviseksi tarinaksi yhdistäen kirjoittajan omaa muistikuvaa lapsuudesta muiden kertomiin tarinoihin sekä talletettuihin dokumentteihin.

Pro gradu -tutkielmani etenee siten, että ensin määrittelen keskeisimmät käsitteet eli hyvinvoinnin edellytykset, hyvinvointia heikentävät tekijät sekä lapsen osallisuuden. Tämän jälkeen esittelen teoreettismetodologisen viitekehyksen tutkimukselleni, joka tutkimuksessani painottuu narratiivisen kokemuksen tutkimukseen. Tämän jälkeen esittelen aineiston ja kuvaan tutkimuksen toteuttamisen. Analyysi osion jälkeen tarkastelen tuloksia teemoitteluni kautta ja päätän tutkielmani johtopäätös osioon, jossa tarkastelen aineistosta löytämiäni tuloksia tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin vastaten asettamiini tutkimuskysymyksiin.

2. Hyvinvoinnin edellytykset lapsuudessa

Ihmisen elämässä lapsuus on elämänkaaren ensimmäinen vaihe, joka heijastuu kokemuksena läpi elämän. Tämän vuoksi lapsuudella on erityinen merkitys paitsi yksilölle itselleen myös hänen suhteessaan koko yhteiskuntaan ja ihmissuhteisiin. Hyvinvoinnin käsite itsessään on moniselitteinen ja merkitykseltään vaihteleva. Suomen kielessä hyvinvointi merkitsee yksilön hyvinvointia (well-being), hyvinvointivaltion hyvää (welfare) sekä hetkittäistä hyvää oloa (wellness). Erik Allardt (1976) määritteli hyvinvoinnin kolmeen osa-alueeseen; elintaso (having), ystävyysuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Hyvinvointia voidaan myös määritellä yksilön omistamien ja mitattavissa olevien asioiden kautta (Karisto 2016, luku 1). Allardtin määritelmä loving-having-being kuvastavat ihmisen perustarpeita, inhimillisiä edellytyksiä hyvinvoinnille. (Bardy 2013, 49.) Lasten näkemykset hyvinvoinnista ovat nousseet hyvinvointitutkimuksiin osaksi lapsuustutkimuksien kautta, joiden myötä esiin nousi vaatimus huomioida lasten osallisuutta erityisesti itsenäisinä hyvinvointitiedon tuottajina (Forsberg 2018, luku 8).

Lasten oikeuksien sopimuksessa määritellään lasten hyvinvointia lasten oikeuksien näkökulmasta. Lasten oikeuksien sopimus on kansainvälisesti laajimmin tunnustettu

ihmisoikeussopimus, jonka noudattamiseen on sitoutunut 196 maata (LOS 60/1991). Sopimus koostuu 54 artiklasta, joiden tarkoituksena on turvata ja edistää lapsen oikeuksia tasa-arvoisesti asuinmaasta riippumatta. Sopimus hyväksyttiin yhdistyneissä kansakunnissa vuonna 1989, Suomi sitoutui noudattamaan sopimusta vuonna 1991. Keskiössä ovat jokaisen lapsen ihmisarvon tunnustaminen ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten erityinen suojelu. (Bardy 2013, 62.) Lasten oikeuksien sopimuksella turvataan muun muassa lapsen oikeutta saada olla osallisena omassa asiassaan ja häntä koskevassa päätöksenteossa, mutta päätöksenteossa tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu (LOS, 3. art. & 12. art.). On tärkeää tiedostaa, ettei lasten oikeuksien sopimus ole suoraan sidos huoltajia, vaan velvoittaa sopimusvaltion hallintoelimet valvomaan sopimuksen säädösten kunnioittamista yhteiskunnassa (Hakalehto & Toivonen 2021, 37).

Lapsen huoltajan on kyettävä turvaamaan lapsen kasvu ja kehitys tekemällä päätöksiä muun muassa tämän hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta ja koulutuksesta, huomioiden lapsen mielipiteen ja näkemyksen tämän ikätason mukaisesti. Lapsen asioissa huoltajana pidetään ensisijaisesti vanhempaa tai henkilöä, jolle huoltajan rooli on laissa säädetty. Huoltaja päättää lapsen asioista tämän täysi-ikäisyyteen saakka, ellei laissa toisin määritetä. (Laki lapsen huollosta ja tapaamissopimuksesta 361/1983, 3§ & 4§). Lapsen hyvinvointia turvataan lasten oikeuksien sopimuksessa, *mikäli lapseen kohdistuu fyysistä tai henkistä väkivaltaa, vahingoittamista tai seksuaalista väkivaltaa, tulee sopimusvaltion ryhtyä toimenpiteisiin suojellakseen lasta* (LOS 19. art.). Lapsella on oikeus saada kasvaa ensisijaisesti biologisen perheensä luona, mutta mikäli tämä ei ole lapsen edun mukaista, tulee hänen saada valtiolta erityistä suojelua ja tukea (LOS 9. art. & 20. art.). Perhe on siis aina lapsen ensisijainen kasvuympäristö, mutta perheellä on oikeus saada yhteiskunnalta tukea, mikäli tähän ilmenee tarvetta (Bardy 2013, 64). Mikäli lapsen vanhemmat eivät kykene ensisijaisessa asemassaan turvaamaan lapsen hyvinvointia, Suomessa lasten hyvinvointia turvataan erityisesti lastensuojelulaissa (417/2007). Laki lastensuojelusta on säädetty nykyiseen muotoonsa vuonna 2007.

Aineistoni tapahtumat sijoittuvat aikaan ennen nykymuotoista lainsäädäntöä sekä lasten ihmisoikeuksien sopimuksen hyväksymistä. Tämän vuoksi on tärkeää nostaa esiin myös ajanjaksolla voimassa ollut lainsäädäntö. Tolan syntymävuotena 1983 oli kuitenkin voimassa aiempi lastensuojelulaki, jonka myötä kunta ja sosiaalilautakunta velvoitettiin valvomaan ja kehittämään lasten kasvuolosuhteita. Lastensuojelulaissa määritettiin

toimintamuodoiksi avohuollon tukitoimet, huostaanotto, sijaishuolto sekä jälkihuolto ja asetettiin esimerkein veloitteet kunnalle suorittaa lastensuojelullisia toimenpiteitä, mikäli lapsen huolenpitoa laiminlyödään tai olosuhteet ovat vaaraksi lapsen terveydelle tai kehitykselle tai lapsi itse vaarantaa omalla käytöksellään terveyttä tai kehitystään. (Lastensuojelulaki 683/1983, 6§ & 8§ & 12§ & 16§). Tämän lisäksi lainsäädännössä oli määritelty lapsen edun huomioonottoa seuraavasti:

Lapsen etua selvitettäessä on otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide, perehdyttävä lapsen kasvuoloihin sekä arvioitava, miten eri lastensuojelutoimet todennäköisesti vaikuttavat lapsen kehitykseen.

(Lastensuojelulaki 683/1983, 10§)

Vaikka tutkielman aineistona olevassa kirjassa kuvatut tapahtumat sijoittuvat aikaan ennen kuin Suomi tunnusti lasten oikeuksien sopimuksen, koin tarpeelliseksi kuvata lapsen hyvinvointia myös lainsäädännön sekä lastenoikeuksien sopimuksen näkökulmista. Lastenoikeuksien sopimuksessa määritellyt lasten oikeudet kuvastavat mielestäni selkeästi hyvinvoinnin edellytyksiä ja sen rakentumista. Erityisesti huomio kiinnittyy tämän tutkielman kannalta siihen, että perhe ja yhteiskunta ovat sopimuksessa veloitettuna yhteisvastuullisesti turvaamaan lapselle ihmisarvoisen elämän, määrittelemällä vastuunjako perheelle ja yhteiskunnalle oikeuksina ja vastuina. Sopimuksessa ei kuitenkaan tarkasti määritellä perhettä tai sen rakentumista, jolloin se mahdollistaa laajan käsitteen ilman tarkkaa määrittelyä esimerkiksi huoltajuudesta (Bardy 2013, 64-65).

Tarkastellessa lapsen hyvinvoinnin rakentumista, on tärkeää huomioida arkipäiväisen huolenpidon, kasvatuksen ja hoivan toteutuminen, joilla on merkittävä vaikutus lapsen hyvinvointiin ja tämän myötä kasvuun ja kehitykseen (Hakalehto & Toivonen 2021, 73). On tärkeää huomioida, että ensisijaisesti lapsen kasvusta ja hyvinvoinnista vastaavat aina vanhemmat, jolloin tunnustetaan lapsen aseman olevan alisteinen suhteessa vanhempaan. Juridisesti lapsen ja vanhemman arvo on tasa-arvoinen, mutta tämä ei käytännössä ole yksiselitteistä asemoinnin vuoksi. Lapsen todetaan olevan riippuvainen aikuisesta. Lapsi on oikeutettu suojeluun ja osallisuuteen eri tavoilla kuin aikuinen. (Forsberg ym. 2018, 24–26.) Lastensuojelulaissa veloitetaan vanhemmalle ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista (Lastensuojelulaki 417/2007, 2§). Olennaista on turvata lapsen ikä ja kehitystasoa vastaava tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle taattava turvaa ja hellyyttä, sekä hänen on

saatava osakseen ymmärrystä. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen on edistettävä. Lasta on suojeltava kaikelta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta sekä hyväksikäytöltä. (Räty 2020, 2–3.)

Laakson (2019) tutkimuksessa lasten hyvinvoinnin kokemusta tutkittiin sijoitettujen lasten kokemuksena. Tutkimuksessa yhtenä merkittävänä lasten hyvinvoinnin kokemuksena nousi esiin lapsien itsensä määrittelemät tärkeät ihmissuhteet sekä tunne-elämän kokemukset. Keskeisenä hyvinvoinnin osalta näkyivät myös positiivinen minäkäsitys, turvallisuuden tunne sekä kokemus omasta toimijuudesta. Tutkimuksessa havaittiin esimerkiksi negatiivisten kokemusten vaikutus kasvattavana kokemuksena, mikäli asian käsittelemisessä saatiin tukea riittävästi (Laakso 2019, 20). Negatiivisena kokemuksena mainittiin esimerkiksi menetyksen kokemus, joka yleisessä diskurssissa nähdään usein pelkästään haitallisena kokemuksena. Hyvinvoinnin osatekijöinä nähtiin mahdollisuus harrastuksiin, taloudellinen turvallisuus, tuen saaminen vastoinkäymisten käsittelyssä, moraalinen toimijuus, turvallinen fyysinen ympäristö sekä sosiaalinen vastuullisuus (Laakso 2019, 20).

Perheen taloudellinen toimeentulo on merkittävä tekijä lasten hyvinvoinnin kannalta. Lapsiperheen toimeentulo vaikuttaa perheen mahdollisuuksiin ja toisaalta on pitkälti riippuvainen vanhemman ansiotyön tuottamasta tulosta tai muusta maksussa olevasta perhepoliittisesta tulonsiirrosta (Salmi ym. 2014, 82). Pienituloisuuden merkitys perheen kokonaistilanteelle määrittää myös sen kesto, eroavaisuuksia on pitkittyneen ja hetkittäisen pienituloisuuden osalta. Perheen taloudellinen tilanne määrittää osaltaan esimerkiksi harrastuksiin osallistumisen mahdollisuuksia, koska harrastamisesta aiheutuu usein kustannuksia, jotka vaativat taloudellista panostusta. Perheen taloudellisten resurssien jakaantumista määrittävät perheenjäsenten tarpeet ja halut, joiden painotukset muuttuvat perheen resurssien määrän, laadun sekä elinvaiheen mukaisesti. Tämän lisäksi perheessä joudutaan priorisoimaan valintoja toiveiden, mielenkiinnon kohteiden sekä tarpeiden mukaan. (Niemelä ym. 2014, 106.)

3. Hyvinvointia uhkaavat tekijät lapsuudessa

Valitsin hyvinvointia uhkaavien tekijöiden tarkastelemiseksi ACE – lapsuusiän haitallisten kokemusten (The Adverse Childhood Experiences) näkökulman. Lapsuusiän haitallisten kokemusten tutkimuksen kehittäjinä pidetään yhdysvaltalaisia Vincent Felitti ja Robert Anda. Anda ja Felitti esittivät havainneensa tutkimuksensa perusteella noin 17 000 usein asioivan potilaan taustalta yhteneväisiä lapsuusiän haitallisia kokemuksia, jotka aiheuttivat aikuisiässä oleville potilaille laaja-alaisia terveydellisiä, psyykkisiä ja toiminnallisia haittoja. (Schiraldi, 2021, 6–7) ACE tutkimus on alkanut Yhdysvalloissa noin 20 vuotta sitten, mutta Suomessa tutkimus on vielä verrattain alkutekijöissä. Lapsuusiän haitalliset kokemukset luokiteltiin kolmeen pääluokkaan; lapseen kohdistuva väkivalta (*abuse*), laiminlyönti (*neglect*) ja perheen monimuotoiset ongelmat (*household dysfunction*). (Schiraldi, 2021, 6–7; THL 2020.)

Lapseen kohdistuvalla väkivallalla tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä ja seksuaalista väkivaltaa (Schiraldi, 2021, 7; THL 2020). Lapseen kohdistuva väkivallalta on sellaista lapseen kohdistuvaa toimintaa, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa fyysisiä vammoja tai vaarantaa lapsen turvallisuuden, emotionaalisen kehityksen tai hyvinvoinnin. Fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jolla tarkoituksellisesti loukataan henkilön ruumiillista koskemattomuutta ja henkisellä väkivallalla väkivaltaa, jossa tarkoituksellisesti vahingoitetaan henkilön psyykkistä hyvinvointia esimerkiksi kontrolloimalla tai alistamalla. Huoltajan lapseen kohdistama henkinen väkivalta voi olla esimerkiksi lapsen nolaamista julkisissa tiloissa, lapselle tärkeiden asioiden tuhoamista, sosiaalisten kontaktien rajoittamista eristämistarkoituksessa, haitallisten tapojen ja toimintojen opettamista ja mallintamista, huomiotta jättämistä sekä tarvittavan hoidon ja huolenpidon epäämistä. (Hibbard ym. 2012, 373.) Lapseen kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa voidaan määrittää seksuaaliväkivallan tai lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön viittaavin termein. Seksuaalisessa väkivallassa on kyse henkilön seksuaalisen koskemattomuuden tai itsemääräämisoikeuden tahallisesta loukkaamisesta. Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä viitataan tekoon, jossa lasta käytetään ikään kuin välineenä vanhemman henkilön seksuaalisten tarpeiden tyydyttämisessä, joka voi ilmetä alistamisena tai satuttamisena. Tärkeintä on ymmärtää, että lapseen kohdistuvat seksuaaliset teot ovat aina väkivaltaa, kun

tekijällä ja lapsella on ikäeroa ja lapsella kasvu on keskeneräinen. (Väkivaltakäsitteiden sanasto 2020, THL, 8–9).

Lapsuusiän haitallisten kokemusten toisena kokonaisuutena on lapsen laiminlyönti, sekä henkisesti että fyysisesti. Laiminlyönti on väkivallan muoto, jossa lapsi jätetään vaille apua, hoitoa, huolenpitoa tai muuta perustarpeita jätetään huolehtimatta, vaikka ne olisivat olennaisia ja lapsi on riippuvainen näistä suhteessa huolenpitäjänsä (THL, 2020, 10). Henkisellä laiminlyönnillä voitaisiin puhua tilanteesta, jossa lapsi ei saa lohtua tai hoivaa tilanteissa, joissa sitä tarvitsee eikä huolenpitäjä vastaa lapsen tarpeeseen. Psykkiselle kaltoinkohtelulle altistumisesta puhutaan silloin, kun laiminlyönti vahingoittaa lapsen hyvinvointia, mikä voi ilmetä esimerkiksi lapsen henkisenä ahdistuksena tai epäsovivana käyttäytymisenä. Henkistä laiminlyöntiä voi olla vaikea tunnistaa, koska laiminlyönti tapahtuu lapsen ja aikuisen välisessä suhteessa sen sijasta, että tarkasteltaisiin yksittäisiä tapahtumia lapsen ja aikuisen välillä (Hibbard ym. 2012, 373).

Taloudellisten resurssien puute voi olla taustatekijänä lasten tarpeiden laiminlyöntiin, jos perheellä ei ole käytettävissä varoja lapsen tarpeiden täyttämiseen. Alaikäisten lasten elatusvastuu on suomessa ensisijaisesti vanhemmilla (Laki lapsen elatuksesta 704/1975). Lapsiköyhyyden käsite, viittaa köyhiin kotitalouksiin, jossa perheen käytettävissä oleva toimeentulo on verrattain alentunut. Köyhyysrajan alapuolella pidetään kotitaloutta, jonka käytettävissä olevat tulot ovat 60 % väestön keskimääräiseen tulotasoon verrattaessa. Köyhyysrajalla eläviä lapsiperheitä koskettaa muita perheitä enemmän lapsiperheisiin kohdentuvat sosiaaliturvan määrälliset muutokset, esimerkiksi lapsilisä tai kotihoidon tuki. Mitä pienemmät tulot perheellä on, sitä vaikeampaa on ylläpitää yhteiskunnassa normaaliksi todettua elämäntapaa ja elintasoja. Pahimmillaan elintason ylläpidosta ulkopuolelle jääminen aiheuttaa kyvyttömyyttä osallistua normaaleiksi katsottuihin toimintoihin kuten julkisilla liikennevälineillä liikkumiseen tai elokuvissa käymiseen. Taloudellinen eriarvoisuus voi heikentää asemaa yhteiskunnassa ja kasvattaa syrjäytymisriskiä, mikäli taloudelliset vaikeudet pitkittyvät. Eriarvoisuus lapsiperheissä näyttäytyy kuluttamisen ja toimintamahdollisuuksien eroina ja tämän myötä syrjäytymisriskiä kasvattavana tekijänä. Riskinä on pienituloisten perheiden lasten joutuminen kiusaamisen kohteeksi tai ulkopuolelle jättämiseksi, koska lapset saattavat luokitella muita lapsia heidän pukeutumisensa tai materiaalisen omistamisen myötä oman sosiaalisen ryhmänsä ulkopuolelle. (Lammi-Taskula ym. 2014, 86, 89, 91).

Monilapsisissa perheissä perheen tulojen täytyy riittää useamman lapsen tarpeisiin, jolloin on ymmärrettävää, ettei esimerkiksi yhden lapsen vaatetukseen ole käytettävissä rahaa yli perusvaatimuksen. Käytännössä tällä tarkoitan sitä, että lapsella voi olla halu omistaa useammat eri tilanteisiin sopivat kengät, mutta vanhemman varat riittävät vain yhteen pariin, jota käytetään kaikissa tilanteissa tai lapsi haluaa saada merkkivaatteen, mutta vanhemmat varat riittävät marketti hintatason vaatteeseen. Myös kyky osallistua maksullisiin harrastustoimintoihin voi vaikuttaa lapsen osallisuuden kokemukseen, harrastuksesta aiheutuu usein muitakin kustannuksia kuin pelkkä osallistumismaksu esimerkiksi harrastusvälineiden muodossa. Köyhyys on keskiössä tutkittaessa syrjäytymiseen johtavia syitä sekä lisäksi on havaittavissa köyhyyden periytyvyyttä. Toimeentulovaikeuksia selittävinä tekijöinä ovat vanhempien nuori ikä (alle 30-vuotta), matala koulutustaso, yksinhuoltajuus sekä työssä käymättömyys tai työelämän ulkopuolella oleminen. (Lammi-Taskula ym. 2014, 90-91, 96.) Työ ja perhe ovat merkittäviä hyvinvoinnin osatekijöitä, mutta ansiotyö on toimeentulon turvaamisen lisäksi parhaimmillaan merkittävää myös mielekkään toiminnan ja palkitsevien sosiaalisten suhteiden myötä (Salmi & Lammi-Taskula 2014, 38).

Kolmannella lapsuusiän haitallisella kokemuksella, eli perheen monimuotoisilla ongelmilla, Anda ja Fellitti viittasivat vanhempien eroon, äitiin tai äitipuoleen kohdistuvan väkivallan näkemiselle altistumista, perheenjäsenen päihdeongelmaa, perheenjäsenen itsetuhoista käytöstä tai mielenterveyden ongelmia sekä perheenjäsenen vankilassa oloa. (Schiraldi, 2021, 8,11)

4. Lapsen osallisuus

Lapsen osallisuus kansalaisena ja yhteiskunnan jäsenenä rajoittuu osittain alaikäisyyteen, jonka myötä lapsella ei ole täyttä toimivaltaa. ”Lapset” kategoriana luokittelee kuuluvaksi kaikki alle 18-vuotiaat, mutta on tunnistettava jokaisen olevan erilainen omine toimintamahdollisuuksineen, olla osallisena ja vaikuttaa. Lapset ovat ryhmä, joka käsittää joukon ihmisiä, joilla on erilaisia ajattelumalleja, tavoitteita ja tarpeita. (Stenvall 2021, 176.) Pieni lapsi voidaan nähdä ikänsä puolesta ”ei-vielä-kansalaisena” ja tulevana aikuisena yhteiskunnassa ja näin ollen aikuinen määrittää lapsen osallisuutta päätöksenteossa lapsen asioissa. Lapsi on ikään kuin vasta kasvamassa yhteiskunnan jäseneksi. Pienen lapsen

osallisuus nähdään riippuvaisena lapsen ja aikuisen välisestä valtasuhteesta, jossa lähtökohtaisesti aikuisella on valta päättää asioista. (Sevón ym. 2021, s. 333–335.)

Lapsen ikä nähdään määrittelevänä tekijänä siinä, että lapsi ei voi olla perustelemassa ja päättämässä omista asioistaan, vaikka tosiasiallisesti lapset tulisi nähdä ja huomioida yksilöinä. Lapset nähdäänkin usein yhteiskunnan jäsenenä aikuisten kautta ja aikuisten tekojen kohteena (Hemming, 2021, s. 254–255). Sevón ym. (2021, s. 333) kuvaavat osallisuuden määrittävän sen mukaan, miten aikuinen jo ennakkoon rajaa ja määrittelee lapsen kykyä olla osallisena ja tähän vaikuttavan lapsen yksilölliset resurssit kuten kielitaito ja- verbaaliset taidot. Lasten osallisuus ja asema tiedontuottajana on yksi tapa tarkastella lasten ja aikuisten välistä valtasuhdetta (Kallinen ym. 2021, 6). Osallistumista lapsen näkökulmasta voidaan yksinkertaistettuna ajatella mahdollisuutena olla mukana ja ottaa osaa asioihin (Stenvall 2021, 177).

Perhesysteemissä aikuiset usein määrittävät lapsen mahdollisuutta olla mukana erilaisissa toiminnoissa ja myös määrittelevät aiheet, joissa lapsen mielipidettä tai näkemystä otetaan huomioon. Aikuisilla on tällöin valta määrittää tila lapsen osallistumisen mahdollisuuksille arjessa. Käytännössä esimerkiksi vanhempi määrittelee asiat, joita lapsi saa tehdä tai millaisista asioista on sopivaa keskustella ruokapöydässä. Näillä valinnoilla voidaan mahdollistaa lapsen osallisuutta tai toisaalta rajoittaa lapsen osallistumismahdollisuuksia. Perhe on yhteisö, jossa lapsi oppii vanhemmiltaan tapoja olla vuorovaikutuksessa ja tämän kautta lapsi voi saada tukea osallisuuteensa. On tärkeää tiedostaa, että osallisuutta voidaan tarkastella lapsen kannalta eri näkökulmista. Osallisuus voidaan nähdä kokemuksena joukkoon kuulumisesta tai mahdollisuutena vaikuttaa. Näiden roolien tunnistaminen on tärkeää, jotta voidaan tarkastella toteutuvaa osallisuutta niin sanotusti oikein. Käytännön esimerkkinä voidaan tarkastella lasten mielipiteen kuulemisesta luokkaretken suhteen, jolloin pyritään selvittämään lasten oma näkemys ja ottamaan heidät mukaan suunnitteluun. Toisaalta saatetaan unohtaa selittää reunaehdot, millainen toteutus on realistinen tilanteessa. Tällöin lopputuloksena on ristiriita tilanne, jossa aikuiset saattavat ihmetellä lasten epärealistista toivetta ja lapset ajattelevat ehdottavansa toteutusta, jota heiltä kysyttiin. (Stenvall 2021, 177.)

Suurimmalle osalle lapsia osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuus näyttävät tärkeinä heidän arkeensa ja omassa elämässä tärkeäksi koettuihin asioihin. Tällaisia ovat

esimerkiksi harrastukset, lemmikit, rahankäyttö, ystävyysuhteet ja vapaa-aika. Lapset toivovat, että heidän ajatuksiaan ja näkemyksiään pyritään kuulemaan näihin liittyvissä keskusteluissa ja päätöksissä. Haastetta voi ilmetä eri ikäisten ja toimintakyvyltään poikkeavien lasten suhteen, joiden osalta vanhempi saattaa määritellä lapsen ikään kuin kyvyttömäksi tuottamaan näkemystä asiassa. Tällaisessa tilanteessa lapsi tarvitsee tukea sanoittamiseensa aikuiselta, jolloin on ymmärrettävä lapsen tuen tarve äänensä kuuluville saamiseksi ja hänen kokemusmaailmaansa kiinnittymiseksi. Lapsen tehdessä aloitetta keskustelulle, tulisi aikuisen olla riittävän aloitteellinen keskustelun aloitukseen. Lapsen tekemään aloitteeseen tulisi suhtautua aikuisen toimesta kunnioittamalla tätä, jolloin tarjoutuu mahdollisuus saada tietoa lapsen kokemuksesta ja ajattelusta tilanteeseen liittyvästä kokonaisuudesta. Esimerkkinä pienen lapsen tarttuminen tiettyyn leluun voi olla mahdollisuus aikuiselle ryhtyä yhteiseen leikkihetkeen lapsen kanssa. Lapsen hyvinvoinnin kannalta on löydetty osallisuuden, hyvinvoinnin ja oppimisen kietoutuvan yhteen. Jos lapsi kokee olevansa osa joukkoa, hän myös voi joukon sisällä paremmin. (Stenvall 2021, 178, 180.) Ajattelen, että käytännössä esimerkiksi, jos lapsi kokee ulkopuolisuutta saattaa tällöin osa lapsen toimintakyvystä kulua sosiaalisen tilanteen luomaan jännitykseen ja sen kanssa selviytymiseen, jolloin tämä voi heikentää hänen oppimisvalmiuttaan. Vastaavasti ajattelen, että lapsen vahva tunne koululuokkansa ryhmän osana voi edistää hänen hyvinvointiaan ja tämän kautta tukea oppimiskykyä.

Lapsen arkisessa osallisuudessa yhtenä suurena tekijänä nähdään luottamus. Lapsen osallisuuden toteutumisen todennäköisyys on suurempi ympäristöissä, joissa lapsi kykenee luottamaan mahdollisuuksiinsa olla osallisena tai vaikuttamiskykyynsä. Mikäli lapsi kokee, ettei tilanteessa ole turvallista olla, on todennäköistä, ettei hän halua tuoda itseään esille. (Stenvall 2021, 180.) Tällainen tilanne voisi mielestäni olla esimerkiksi koulu tai päiväkotiympäristössä, jossa lapselle luotettavan aikuisen läsnäolo voisi helpottaa kiusaamisen esiin nostamista. Kotiympäristössä pohdin, että lapsella voi esimerkiksi olla emotionaalisesti vahvempi suhde toiseen vanhempaan, jolloin on luontevampaa kääntyä tämän vanhemman puoleen asioissa. Pohdintani mukaan lapsen tulee kokea aikuiselta kunnioitusta ja huomioonottoa, jotta lapsi kokee asioidensa olevan tärkeitä ja niiden kertomisella olevan merkitystä.

Institutionaalisella tasolla lapsen etu toimii kattokäsitteenä osallisuudessa määrittäen lapsen edun ensisijaiseksi työtä ohjaavaksi periaatteeksi (LOS 60/1991, 3. art). Institutionaalisessa

kontekstissa osallisuus edellyttää toimintaa, jossa annetaan mahdollisuus osallistua johonkin tai osalliseksi pääsemistä. Lapsen oikeuksien sopimuksen perusteella suomalaiseseen lainsäädäntöön on luotu perusta huomioida alaikäisen lapsen tai nuoren mielipiteet häntä koskevassa toiminnassa tai päätöksenteossa (Hakalehto & Toivonen 2021, s. 102). Lasten oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsen näkemys on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaan (LOS 60/1991, 12. art.). Muukkonen (2014, s. 165) esittää, että noin 7–12-vuotiaat lapset täyttävät ideaalilapsen mallin, jolla tarkoitetaan lasta joka mm. ymmärtää puhetta ja tuottaa sitä, omaa luku- ja kirjoitustaidon, omaa taitoja tehdä monia asioita, joka pärjää ilman omia vanhempiaan hetken, ei tarvitse tapaamisen aikana perushoivaa ja joka on kiinnostunut ympäröivästä maailmasta, tällaisen lapsen osallisuuden tunnustaminen ja huomioonottaminen virnaomais työskentelyssä on lähtökohtaisesti helpompaa kuin vauvan, jonka osallisuus tunnustetaan esimerkiksi hänestä puhumalla. Lapsen osallisuus on ikätasoisesti etukäteen huomioitava ja rakennettava mahdolliseksi tämä huomioiden. Keskiössä lapsen osallisuudessa lastensuojelulain näkökulmasta on lapsen aktiivinen huomioonotto ja osallistaminen koko työskentelyn ajan sekä lapsen kanssa työskentelevän aikuisen kanssa tapahtuva vuorovaikutus; lasta tulee tavata henkilökohtaisesti, suunnitelmat tulee laatia lapsen kanssa ja lapsen kanssa tulee keskustella (Hotari, Oranen & Pösö 2014, s.150 ja 155).

Kun osallisuutta lähdetään tarkastelemaan lapsen osalta Suomen lainsäädännön tasolla tarkemmin, jo perustuslaki (731/1999, 6§) edellyttää lapselle tasa-arvoista ja yksilöllistä kohtelua heihin kohdistuvassa asiankäsittelyssä ja erityislainsäädännön tasolla alaikäisen lapsen mielipide ja näkemys tulee ottaa huomioon laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 10§).

Lapsen osallisuutta tarkastellessa on keskiössä ymmärtää, että lapsen osallisuuden mahdollistajana on usein aikuinen ja tämän valta-asetelman tiedostaminen auttaa ymmärtämään lapsen osallisuuden monimutkaisuutta. Aikuinen mahdollistaa ja toisaalta estää lapsen osallisuutta. Osallisuus ei ole sama kuin läsnäolo vaan lapsen osallisuus edellyttää usein aikuisen tukea ja osallisuuden tilan mahdollistamista. (Stenvall 2021, 182.)

5. Narratiivinen kokemusten tutkiminen

5.1. Narratiivinen tutkimus

Aineistossa tarinan kertoja kuvaa narratiivisesti lapsuuttaan ja lapsuuden kokemuksia perheessä, jossa vanhemmilla on erilaisia haasteita, jotka heikentävät perheen hyvinvointia. Narratiivinen näkökulma on vahvasti läsnä aineistossa, koska Tola (2021) kirjoittaa teoksessaan omaa lapsuudentarinaansa, joka pohjautuu osittain muiden kertomiin kokemuksiin ja hänen haltuunsa saamiin dokumentteihin, kuten isänsä laatimiin kirjeisiin ja taidetuotantoon.

Kertomuksen tutkimus on laaja, monitieteellinen tutkimussuunta, jota voidaan nimittää narratiiviseksi tai tarinalliseksi tutkimukseksi. Kirjallisuustutkimuksen myötä on kehittynyt narratologia, jonka tavoitteena on erotetusti tutkia kerrontaa ja tarinaa erillisesti. Erottelun tavoitteena on saada ymmärrystä siitä, miten eri tavalla kielellisyyden myötä tarina voi muokkautua. Tarinalla viitataan menneeseen aikaan ja kerronnalla nykyhetkessä tapahtuvaan, meneillään olevaan tapahtumaan. (Hyvärinen 2021). Narratiivisessa kokemuksen tutkimuksessa tarkoituksena on kuvata kokemusta paitsi yksilön tasoisesti subjektiivisesti, mutta myös yhdistää tämä kielellisyyden kautta yleiseen diskurssiin ja konstruktion (Tökkäri 2018, 77). Narratiivinen tutkimus ei ole yksiselitteinen tutkimustapa vaan se muodostuu jokaisessa tutkimuksessa omanlaisekseen tutkijan tekemien aineistonvalintojen ja analyysitavan perusteella, näin ollen yhtenäistä ohjekirjaa tutkimuksen tekemiselle ei ole (Hänninen 2018, osa 2 luku 5).

Narratiivissa olennaista on tarina, jolla on löydettävissä alku, keskikohta ja loppu sekä sen yhteys ajankulkuun tapahtumien ketjuina (Hänninen 2018, osa 2 luku 5). Narratiiveja voidaan pitää yhtenä osana ihmisyyttä, tarinoiden avulla kuvaamme elämäämme ja kokemuksiamme. Tarinat sisältävät tapahtumia, jotka tapahtuvat päähenkilölle hänen tekemineen tai asioita, joiden kohteena hän on. Tapahtumat muodostavat tarinan keskeisen sisällön. Tarinassa on olennaista juoni, jonka ympärille tapahtumat sijoittuvat omine annettuine merkityksineen, jolloin tapahtumille muodostuu oma arvo eivätkä ne tämän myötä ole enää neutraaleita vaan sisältävät oman tunne- ja arvo painotuksensa. (Hänninen 2018, osa 2 luku 5) Tolan teoksessa merkitykset korostuvat sävyinä kirjoitetussa tekstissä sekä mainintoina siitä, miten tietoa on koottu.

Tarina pohjautuu tositahtumiin mutta olen ottanut vapauden suodattaa tapahtumat ja henkilöhahmot mielikuvituksen läpi. Kuvittelun tukena olen käyttänyt isäni kirjeitä ja sähkösanomia sekä lisäksi muistoja, keskusteluja, lehtileikkeitä, videomateriaalia, muita kirjeitä, kirjallisuutta. Lähteitä on hyödynnetty sekä kerronnassa että dialogissa. (Tola 2021, 341.)

Narratiivit ovat henkilöiden keino kommunikoida, selittää, järjestää sekä inhimillistää henkilöiden kokemuksia ja elämää, jolloin voidaan ajatella kertojan tähtäävän kokonaisen kertomuksen laadintaan alusta loppuun (Puusa ym 2020, luku 14). Tolan narratiivinen teos on mielestäni edellä mainitun kuvauksen kaltainen narratiivi hänen lapsuudestaan.

Koko romaani on lopulta yritykseni rakentaa rikkonaista elämäntarinaani kaunokirjallisuuden keinoin. Jonkun toisen muodostama kuva olisi tyystin erilainen. (Tola 2021, 341.)

Elämäkerran analysointi sosiaalityöiden näkökulmasta voi lisätä ilmiöiden ja asioiden yhteyden ymmärtämistä lapsen kasvuun ja kehitykseen. Kuitenkin on muistettava, ettei yhden henkilön elämäntarina ole suoraan yleistettävissä kaikkiin, mutta tarjoaa yhdenlaisen näkökulman. Sosiaalityön ammattilaisen täytyy kyetä kuuntelemaan ja ymmärtämään erilaisten ihmisten elämäntarinoita ja koostaa niitä, jotta voidaan rakentaa käsitystä ihmisen haasteista ja ongelmista (Juhila 2018, luku 2). Kokemustiedon hyödyntäminen harkinnanvaraisessa työskentelyssä on mielestäni oman työkokemukseni valossa olennaista eikä esimerkiksi uraansa aloittelevalla sosiaalialan ammattilaisella tietoa ole vielä ennättänyt kertyä ainakaan työkokemuksen kautta, toki kokemustietoa on voinut karttua oman elämänhistorian myötä.

5.2. Fenomenologinen viitekehys

Fenomenologisessa kokemuksen tutkimuksessa tarkastellaan tutkittavaa ilmiötä tutkimuksen kohteena olevan henkilön kokemuksen näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on tutkia ja ymmärtää kokemusta siten, miten kokemusta kuvaava henkilö on asian kokenut. Lopullisena tutkimuksen tuloksena on siis saada laajemmin jaetuksi

tutkittavan kokemus sellaisena kuin tämä on itse asian todellisuudessa kokenut. Fenomenologia tutkimussuuntauksena keskittyy tutkimaan tietoisuuden rakenteita havaintokokemuksessa ja kohdentuu tutkimuksen alana minuuden, tietoisuuden ja kokemuksen tarkasteluun (Huhtinen & Tuominen 2020, luku 19).

Fenomenologiassa on keskeistä ymmärtää ihmisen yhteys ympäröivään maailmaan sen osana ja ihmisen yhteys maailmassa myös sitä rakentavana tekijänä. Tällöin voidaan puhua siitä, että ihmistä tulee tarkastella suhteessa maailmaansa, eli niin sanottuna maailmasuhteena. Fenomenologiassa tutkitaan siis sitä, miten asiat ilmenevät meille yksilöllisesti koettuina ja elettyinä maailmassa ja suhteessa maailmaan ympärillämme. Kokemukset eivät rakennu meille tyhjiössä vaan suhteessa aiempaan elämänhistoriaamme. Aiemmalla elämänhistorialla viitataan aiempiin kokemuksiin, arvoihin, tietämykseen, käsityksiin asioista sekä tapoihimme tuntea. (Laine 2018, osa 1 luku 2) Kokemukset muotoutuvat meille merkityksiemme kautta ja toisaalta kaikki merkityksemme muodostuvat meille kokemuksiemme kautta (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 1.3.3).

Kokemuksen fenomenologisessa tarkastelussa on olennaista ymmärtää myös ihmisen intentionaalinen suhde maailmaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että suhtaudumme ympäröivään maailmaan merkityksien kautta eli kaikki kokemamme asiat merkitsevät meille jotakin. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaiselle meille myös kokemukset rakentuvat uniikeiksi, koska annamme asioille omia merkityksiä, joiden kautta tarkastelemme tapahtumia elämässä tai ymmärrämme toisten meille kertomia tarinoita. Kun tutkimme toisten kokemuksia, emme voi täten välttyä näiden tulkinnalta omien käsityksiemme kautta. (Laine 2018, osa 1 luku 2.)

Fenomenologisessa merkitysteoreettisessa ajattelussa on myös olennaista ymmärtää yksilön todellisuuden käsittelyyn ja ymmärrykseen vaikuttavien käsityksien ja merkityksien muodostuvan hänen suhteessaan yhteisöön, erityisesti olosuhteisiin missä kasvetaan ja kasvatetaan. Tällöin käsityksistä tulee intersubjektiivisiä eli merkitykset ovat jaettuja ja yhteydessä muihin yksilöihin, kun pyrimme ymmärtämään muiden kokemuksia. Fenomenologisessa tarkastelussa kuitenkin korostetaan yksilön perspektiiviä, vaikka ymmärretäänkin yksilö osana ympäröivää maailmaa ja yksilö osana yhteiskuntaa. Yksilöiden kokemukset osana yhteiskuntaa ja yhteisöjä ovat kuitenkin usein jollakin tapaa samankaltaisia ja täten joltakin osin yleistettäviä. (Laine 2018, osa 1 luku 2)

Vaikka tutkielmani aineistona olevassa teoksessa ei ole kyse kirjoittajan suorasta kokemuksesta, fenomenologinen viitekehys auttaa ymmärtämään narratiivisen kokemuksen rakentumista. On tärkeää tiedostaa, että aineisto kuvaa Tolan lapsuuden narratiivia, joka on väritynyt ja täyttynyt hänen haltuunsa saaman tiedon ja muun aineiston avulla.

5.3. Kokemus käsitteenä

Koska tutkielmani aineistona toimii elämänkerrallinen narratiivi lapsuudesta, tutkielmani yhtenä näkökulmana on kokemuksellisuuden tarkastelu. Tutkielmani kokonaisuuden kannalta kokemuksen määrittely on perusteltua. Tolan teosta luettaessa narratiivi haastaa lukijan ymmärrystä, koska hänen kuvaamansa asiat eivät välttämättä edusta tavanomaisena pidettävää elämänkulkua. Yhteyden luomiseksi ja tekstin ymmärtämiseksi, lukijana tulkitsemme kokonaisuutta oman tietoutemme sekä aiempien kokemuksiemme kautta. Kokemuksen tutkimisella paljastetaan inhimillisen olemassaolon eri puolia, jotka muutoin saattavat jäädä tutkimustieteessä kvantitatiivisen tiedon varjoon. Kokemuksen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden yhteiskunnan heikommassa asemassa olevien, sorrettujen, äänen esiin nostoon. Tutkimalla kokemusta, emme voi kuitenkaan ohittaa aineistoa tutkivan tulkintaa, koska tällöin kokemuksesta muodostuu tutkijan ja tutkittavan aineiston tuottajan välinen erityinen suhde. (Harni ym. 2018, 36)

Kokemuksen käsitettä käytetään arkikielessä kuvaamassa esimerkiksi aiemmin koettuja tapahtumia tai tilanteita tai asioiden ”tuttuutta”. Esimerkiksi työhakemuksessa määrittelemme usein työkokemuksen pituuden ja laadun. Toisaalta osoitamme myötätuntoa arjessa toteamalla ”tiedän miltä sinusta tuntuu”. Tieteellisessä kontekstissa kokemuksen käsittelyn määrittely on välttämätöntä, jotta voimme ymmärtää käsitteen merkityksen tarkasti kussakin yhteydessä kuten tutkimuksen tuloksia tarkastellessa. Sosiaalitieteissä kokemuksen käsite tutkimuksessa nousee esiin esimerkiksi kokemusasiantuntijuuden ilmiötä tarkastellessa. Kokemuksesta käytävä keskustelu on haastavaa, koska käsitteen käyttö on yleisesti kirjavaa (Toikkanen & Virtanen, 2018, 7–8).

Länsimaisessa filosofian perinteessä kokemus asettuu tietoteoreettiseen yhteyteen eli kokemus on tapa hankkia tietoa eli osoittaa tietämisen tasoa jostakin asiasta. Kokemus tässä kontekstissa ei kuitenkaan osoita tiedon hierarkkisesti olevan korkeimmalla tasolla.

(Backman, 2018, 28) Käytännössä kokemustietoa ei siis tämän tietoteoreettisen näkemyksen mukaisesti nähdä ensisijaisena tiedonlähteenä.

Kokemus voidaan myös jaotella kahtia ”eläväksi-” ja ”kuvatuksi kokemukseksi”, jolloin elävällä viitataan reaaliajassa tapahtuvaan ja kuvatulla jälkikäteen kerrottavalla kuvauksella kokemuksesta. Kokemuksen kuvauksella jälkikäteen kertoja pyrkii käsitteellistämään kokemustaan ja täten jäsentää tapahtunutta itselleen sekä kuulijoilleen (Tökkäri 2018, 67). Tässä tutkielmassa tarkoitan kokemuksella pääasiallisesti kuvattua kokemusta ja siitä muodostettua elämänkerran kuvausta.

6. Tutkimuksen toteuttaminen

6.1. Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni muodostuu halustani selvittää kirjoittajan narratiivia lapsuudestaan elämäkerronnallisessa tarinassaan. Tutkimuksen kannalta on keskeistä määrittää kokemuksen käsite sekä kokemuksen konteksti viitekehyksenä tutkimuksessa. Tarkoitukseni oli tarkastella Tolan lapsuuden narratiivia mahdollisimman monipuolisesti, mutta tutkia erityisesti narratiivista esiin nousevia hyvinvointia haastavia ja turvaavia kokemuksia sekä lapsen osallisuutta. Sosiaalityössä asiantuntijan on ymmärrettävä kohtaamiensa asiakkaiden elämäntilannetta ja tässä ilmeneviä haasteita, jotta hän voi pyrkiä auttamaan asiakasta tämän tilanteessa kohti parempaa. Sosiaalityöntekijöillä ei välttämättä ole omakohtaisia kokemuksia asiakkaiden ongelmista, jonka vuoksi on erittäin tärkeää pyrkiä ymmärtämään asiakkaiden elämää heidän kokemuksiansa kautta. (Palukka ym. 2019, 28.) Uskon, että tutkielmani aineistona oleva Joonatan Tolan teos voi lisätä ymmärrystä haastavista lapsuudenkokemuksista sekä nostaa esiin kokemuksia osallisuudesta tai sen toteutumattomuudesta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) *Millaisina Punaisen planeetan narratiivissa näyttäytyvät lapsen hyvinvointia turvaavat ja heikentävät tekijät?*
- 2) *Millaisena Punaisen planeetan narratiivissa näyttäytyy kokemus lapsen osallisuudesta?*

Tutkimuskysymyksieni on tarkoitus nostaa esiin aineiston narratiivin pohjalta lapsuuden kokemusta hyvinvoinnista kasvuolosuhteissa, jossa lopulta ilmenee tarve tehdä lastensuojelulain mukainen huostaanotto. Lisäksi haluan perehtyä lapsen osallisuuteen ja sen positioon haastavassa perhetilanteessa. Haluan selvittää osallisuuden kokemusta kasvuolosuhteissa, jossa ilmenee useita kuormittavia tekijöitä. Tutkimuskysymykseni on mielestäni ajankohtainen, koska saamieni tulosten perusteella on mahdollista muodostaa kuvausta olosuhteesta, jossa lastensuojelu turvautuu viimesijaiseen keinoonsa eli huostaanottoon taatakseen lapselle mahdollisuuden turvalliseen kasvuun ja kehitykseen.

6.2. Elämäkerta aineistona

Tutkimukseni aineistoksi valikoitui Joonatan Tolan omaelämäkerrallinen esikoisteos *Punainen planeetta* (2021). Teos rakentuu Tolan narratiivista oman isänsä kasvusta aikuisuuteen ja tämän myötä nivoutuu Tolan omiin lapsuuskokemuksiin. Tola on avoimesti julkisuudessa viitannut lapsuudessaan koettuihin vaikeuksiin ja perheen rikkonaisuuteen, mutta tämän tutkimuksen aineistona on käytetty ainoastaan hänen kirjoittamaansa romaania. Teos on kirjoitettu Tolan persoonan ja näkemyksen mukaisesti, teoksessa kuvataan suurimmalta osin aikaa ennen kirjoittajan syntymää. Teos pohjautuu osittain Tolan omiin muistikuviiin, perheen muodostamaan ja jaettuun tarinaan sekä olemassa oleviin muihin materiaaleihin. Tola viittaa kirjassa isänsä laatimiin muistelmiin, kirjeisiin ja taideteoksiin, joita hän on saanut haltuunsa. Kirja alkaa Tolan vierailulla isänsä äidin luokse. Vierailun motiivina näyttytyy Tolan halu saada tietoa isänsä elämästä, jonka kertomiseen isoäiti vaikuttaa suhtautuvan vastahakoisesti. Tola on vierailun ajankohtana tulkintani mukaan aikuinen. Teoksessa käydään läpi Tolan Mikko isän varhaislapsuutta ja tästä kronologisesti edeten hänen oman perheensä muodostamiseen ja lopulta kuolemaan verrattain nuorena. Mikko Tola syntyi vuonna 1954 ja kuoli vuonna 1989 (Tola 2021, 340). Tarina on mielestäni kokonaisuudessaan traaginen, mutta kerronnassa on mukana mustaa huumoria, joka kuitenkin säilyy omaan makuuni hyväksyttävissä rajoissa. Teoksessa on 344 sivua.

Pääteemoina nostaisin teoksesta esiin erityisesti mielenterveyden haasteet lapsuudessa ja vanhemmuudessa, päihteiden liikakäyttö, perhesuhteiden ristiriidat ja köyhyydessä elämisen. Nämä tematiikat ovat läsnä läpi teoksen, kontekstissa Mikko isän eri

elämänvaiheisiin yksilönä ja myöhemmin näiden tekijöiden läsnäolo perheellisenä. Tola tutkii isänsä elämää läpi omien ajatusten ja näkökulmansa, heijastellen tietoa omaan käsitykseensä. Teoksessa kuvattu ajanjakso sijoittuu osittain aikaan ennen Tolan syntymää (hän on syntynyt vuonna 1983) ja kirjan loppuosa aikaan hänen syntymänsä jälkeen päättyen kertojan ikävuosiin noin 4-5 -vuotiaana. Teos kokonaisuudessaan ajoittuu vuosien 1950–1990 välille.

Päädyin valitsemaan itselleni entuudestaan tuntemattoman aineiston, jotta kykenisin tutkimaan aineistoa mahdollisimman neutraalisti ilman ennako asetelmaa tai varmuutta siitä, millaisia tuloksia aineistosta mahdollisesti löytäisin. Olin kuullut Tolan tarinasta jotakin, mutta en ollut hänen tämän syvemmin tutustunut hänen elämäntarinaansa ennen tätä tutkimusta. Henkilökohtaisesti olen aina ollut kiinnostunut yksilöiden kokemuksista ja elämäntarinoista. Sosiaalityön kontekstissa on merkityksellistä pyrkiä ymmärtämään asiakkaiden kokemuksia ja erityisesti kokemusasiantuntijuus on noussut yhdeksi kumppaniksi sosiaalityön asiantuntijuuden rinnalla. Sosiaalityön asiantuntijuus ja asiakkaiden kokemustieto tarjoavat yhdessä hyvää tietopohjaa sosiaalityön kehittämisen näkökulmasta, erityisesti tämä korostuu tämän hetken hyvinvointipolitiikassa, kun hallituksemme ohjelmassa säästötoimenpiteitä suunnitellaan kohdistettavaksi myös sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Omaelämäkerta aineistona on usein luokiteltu kertomustyypiksi aineistoksi, koska aineisto usein etenee kertojan kertomana aikajana tyypisesti edeten. Aineistonvalinnan osalta tiettyyn ydintapahtumaan nivoutuva elämäkerta on usein parempi valinta tutkimuksen aineistoksi kuin koko henkilön elämää kuvaava teos. Perusteena tälle on usein koko elämäkerran monipolveutuva juonekkuus. (Hänninen 2018, osa 2 luku 5). Omaelämäkerta tutkimusaineistona on vakiinnuttanut asemaansa jo 1900-luvun alusta ja aineistotyyppi on suosittu eri ihmistieteissä, viimeaikaisesti aineistotyyppi on ollut edustettuna mm. nais- ja nuorisotutkimuksessa (Syrjälä 2018, osa 2). Teos on kirjallisuustyyppiltään autofiktiota eli kertoja on kirjoittanut teoksen minä muotoisesti elämäkertana, mutta tarinassa on mukana myös fiktiota eli keksittyä osuutta. ”Auto” -termi kuvastaa omaelämäkerrallista osuutta. Tällainen kirjoittamisen muoto tarjoaa turvaa kirjoittajalle vaikeiden asioiden käsittelemiseksi, koska keksityn osuuden erottelu totuudesta on haastavaa ja tällöin kirjoittajan omaan elämään ei kohdistu liian ankaraa tuomitsemista lukijoiden toimesta. (tieteen termipankki 2017.)

Teoksen julkisuuden vuoksi mahdolliset tietoturvaan ja eettisyyteen liittyvät haasteet saadaan minimoitua aineiston valinnan myötä. Tutkielmaa varten ei siis edellytetä tietosuojailmoitusta tai tutkimusluvan anomista. Vastaavaa yksilön omaelämäkerrallista tarinaa olisi varmasti vaikea saada tutkimusaineistoksi. Omaelämäkerrassa kertoja on saanut itse valita haluamansa kertomuksen sisällön, eikä tähän ole esimerkiksi vaikuttanut haastattelu tyypisessä aineistossa haastattelijan kysymysten asettelu tai johdattelu. Eettisesti on kuitenkin tärkeää huomioida, että vaikka teos on julkinen, tulee teoksessa esiintyviä tapahtumia ja kerrontaa tulkita sensitiivisesti ja korrektisti, jotta tutkimus kunnioittaa teoksen luojaa. Tutkimusaineistoa tulee tarkastella tutkimuksessa ihmisarvoa kunnioittavasti (Kuula 2011). Toisaalta tutkijana on oltava valmis jatkuvaan itsereflektioon, jotta voidaan pysyä mahdollisimman avoimena omalle tulkinnalle ja tämän kriittiselle tarkastelulle (Laine 2018, osa 1 luku 2). Tutkimukselle asetettujen kriteereiden myötä, on tärkeää varmistaa riittävä teoreettinen tieto omien havaintojen ja tulkintojen rinnalle sekä kunnioittaa teoksen alkuperäistä tarinaa, jolloin vältetään tahallisesti virheellisten tulkintojen esittämistä (Kuula 2011).

Tutkijana on tärkeää tiedostaa, että teoksessa kerrotut tapahtumat ja tilanteet ovat myös sidoksissa oman aikansa yhteiskuntaan ja maailman tilaan. Laadullisen, empiirisen tutkimuksen aineisto koostuu tutkittavan lapsuuden narratiivisesta kertomuksesta, jota tutkija pyrkii tietoisesti ja aktiivisesti havainnoimaan ja tulkitsemaan (Puusa 2020, luku 9). Aineistossa Tola kertoo myös tapahtumista ennen omaa syntymäänsä, joten hänen tarinansa on koostettu yhdistelmänä muistoja, muiden kertomuksia, erilaisia aineistoja sekä mielikuvitusta.

Edeltävää kaunokirjallisuuteen pohjautuvaa tutkimusta on löydettävissä esimerkiksi Irina Lagerroosin (2022) pro gradututkielmassa; *Kun arki on mustaa. Tapaustutkimus masentuneen arjesta ja arjen voimavaratekijöistä elämäkerrassa Keskivaikea vuosi*, jossa otsikkoon viitaten tutkitaan lähemmin masennusta ilmiönä ja sen vaikutuksia henkilön elämän kannalta. Iina Heinonen (2023) tutki omassa pro gradututkielmassaan *Tarvitsemme kaikki myötätuulta - Äitiyden kulttuuriset merkitykset, köyhyys ja leimat elokuvassa Minä, Daniel Blake*, köyhän yksinhuoltajan äitiyteen liitettävää diskurssia ja leimaantumista. Aineistona tutkielmassa on otsikkonsa mukaisesti elokuva. Myös kaunokirjallisuus kulttuurituotteena voi toimia aineistona yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, kuvaamalla

yleisenä pidettävää ajatusmaailmaa, diskurssia, esimerkiksi köyhyydessä elävästä lapsiperheestä. Yleinen ajatusmaailma on tällöin sidoksissa kyseiseen kulttuurituotteeseen, eikä edusta tutkijan omaa ajattelumaailmaa. (Poyatos 1997, 49–50.)

6.3. Aineiston analyysi

Valitsin laadullisen aineistoni analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Sisällönanalyysissä lähestytään aineistoa tutkimalla narratiivia ja laatimalla tästä tyypittelyä, kategorioita tai teemoja. Aineistolähtöisessä analyysissäni pyrin tässä tutkimuksessa havainnoimaan käsitteitä ja tunnistamaan aineistosta teemoja, joilla voidaan antaa vastauksia tutkimuskysymykseeni (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4). Analyysin avulla pyritään rakentamaan mahdollisimman runsas ja perusteltu näkemys aineistosta sekä kokoamaan sen antama informaatio mahdollisimman tiiviisti (Puusa 2020, luku 9; Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.3).

Aineiston analyysissä hyödynsin myös teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teorialähtöinen sisällönanalyysi tarkoittaa aineiston tutkimista jonkunlaisen aiemmin määritellyn käsitejärjestelmän tai teorian kautta. Teemoittelin havaintojani tutkimuksessa määrittelemieni teorioiden valossa. Teorialähtöisessä sisällön analyysissä tutkimusaineiston analyysi perustuu jo olemassa olevaan teoriaan tai malliin ja tutkimuksessa löydettyjen tulosten avulla voidaan ikään kuin testata teoriaa uudessa yhteydessä. (Tuomi ym. 2018, luku 4.4.4). Sisällönanalyysissäni pyrin löytämään aineistosta hyvinvointia edistäviä tekijöitä ja hyvinvointia uhkaavia tekijöitä sekä havaintoja lapsen osallisuudesta. Uhkaavien tekijöiden näkökulmana käytin lapsuusiän haitallisten kokemusten pääteemoja; väkivalta, laiminlyönti ja perheen moninaiset ongelmat (Schiraldi, 2021, 6–7; THL 2020). Osallisuuteen liittyvää tematiikkaa etsin aineistosta aiemmin esittelemäni teorian valossa.

Tutkijana haastetta sisällönanalyysissä tuotti henkisen väkivallan erottaminen perheiden moninaisten ongelmien luokittelun alle sijoittuvasta vanhemman mielenterveyden haasteiden kokonaisuudesta. Ongelmia tulkinnassa aiheutti se, että vanhemman mielenterveydelliset haasteet vaikuttava tulkintani mukaan siihen, ettei vanhemman voida syyttää tarkoituksellisesti pyrkineen puheillaan vahingoittamaan lasta (kuten henkisen

väkivallan määrittelyssä tarkoitetaan) vaan vanhemman mielenterveydelliset haasteet ovat tulkintani mukaan perimmäisenä syynä lapsen kohdistuvissa haitallisiksi kokemuksi tulkittavissa tilanteissa.

Kuuntelin aineiston äänikirjana kahteen kertaan ja tämän lisäksi hankin teoksen perinteisenä kirjana omaksi, jotta voin tehdä merkintöjä teokseen. Kirjaa kuunnellessa tein samalla tutkimuskysymyksiini vastaavista lauseista tai osioista korostustussilla merkinnän ja asetin kirjojen sivun väliin post it lapun, johon olin kirjoittanut viittauksen merkityn sivun sisältöön. Tämän lisäksi tein aktiivisesti kuuntelun ohessa muistiinpanoja erilliseen tiedostoon, johon muistiinpanoja kertyi kirjasta yhteensä 41 sivua. Kuuntelin kirjaa vain, jos minulla oli mahdollisuus toteuttaa samalla aktiivista pohdintaa ja dokumentointia, tämä vaati itseltäni selkeästi enemmän aikaa kuin olin alun perin ajatellut. Tutkimukseni tulokset pohjautuvat aineistosta nouseviin havaintoihin, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni. Löydetyt havainnot peilaan tietoteoreettiseen pohjaan, joita tutkimuksessani olen hyödyntänyt. Tämän myötä pyrin teoria pohjaisesti muodostamaan havaintoja lapsen hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä sekä osallisuuden kokemuksista. Tutkimukseni tavoitteena on lisätä tietoisuutta lapsen kokemusmaailmasta, erityisesti hyvinvoinnin ja lapsen osallisuuden näkökulmasta.

Tärkeänä ohjenuorana pidin kirjoittajan oman tarinan kunnioittamista ja tätä myöten tulkintojeni liittämistä vahvasti kirjoittajan todelliseen kokemukseen. Toki todellisen kokemuksen määrittely tässä tutkimuksessa on omaa tulkintaani, koska en ole aineisto on Tolan oma näkemys. Tutkimukselliselle tasolle päästään tulkintojen osalta vasta, kun kyseenalaistetaan spontaani ymmärrys tulkintaa tehtäessä ja toteutetaan kriittistä ja reflektiivistä tulkintaa tarinasta. Tällöin voidaan todellisesti tutkia toiseuden kautta kertojan kokemuksellisuutta tarinassa. (Laine 2018, osa 1 luku 2.) Havaitsin aineiston kirjoitusasu olevan osittain humoristinen, joka analyysi vaiheessa haastoi pohtimaan tarkkaan kirjailijan narratiivin tulkintaa kirjoitetun tekstin pohjalta.

Isä hymyili kuin kissa, joka on juuri syönyt hamsterin (Tola 2021, 187).

Narratiivin suullinen kerronta sisältäisi todennäköisesti ilmeitä ja eleitä, jotka voisivat selkeyttää kertojan omaa painotusta tarinan kerronnassa ja auttaa tulkintaa kokemuksellisuudesta. Päädyin laatimaan pääteemat mukailen tutkimuskysymyksiäni ja

luin aineistoani uudelleen huomioiden tekemiäni merkinnät kirjasta sekä muistiinpanoistani rakentaakseni alateemat tutkimustulosten jäsentämiseksi. Hahmoteltuani aineistoon soveltuvat teemat aiheittain, kävin sekä aineiston että muistiinpanot uudelleen läpi tarkentaakseni tekemiäni havaintoja yksityiskohtaisemmin ja varmistaakseni, että aineisto on käyty läpi riittävällä tarkkuudella. Tällä tavalla koin myös saavani aineiston sitaatteja liitettäväksi havaintoihini yleisellä tasolla. Tärkeimpänä orientaationa uudelleen tarkastelussa oli löytää narratiivista mahdollisimman monipuolisesti havaintoja hyvinvointiin ja lapsen osallisuuteen liittyen.

Taulukko 1. Aihealueiden teemoittelu.

Pääteemat	Alateemat
Hyvinvointia tukevat	Äidin hoiva Isosiskon huolenpito ja hoiva Isän psykiatrisen sairaalassa oloaika Vaarin apu
Hyvinvointia heikentävät	Väkivalta (<i>abuse</i>) Vaaratilanteet Väkivaltainen käytös ja toiminta Laiminlyönti (<i>neglect</i>) Taloudellinen niukkuus; varattomuus Ravinnon puute Vanhemmuuden puute Turvattomuuden tunne Lasten liiallinen vastuunkanto Perheen moninaiset ongelmat (<i>household dysfunction</i>) Äitiin kohdistuva väkivalta ja sen uhka

	<p>Vanhempien haastava avioliitto</p> <p>Vanhempien jatkuva tupakointi</p> <p>Äidin sairaus ja jaksamisen ongelmat</p> <p>Isän alkoholismi ja mielenterveyden ongelmat</p> <p>Isän itsemurha- ja kuolema puheet</p>
Osallisuus	<p>Jatkuvat muutot</p> <p>Perhedynamiikka</p> <p>Puuttuminen perheen tilanteeseen</p> <p>1980-luvun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä</p> <p>Lastensuojelu</p>

7. Hyvinvointia tukevat kokemukset

Kokonaisuudessaan teoksessa on löydettävissä hyvin vähän hyvinvointia tukevia kokemuksia verrattaessa heikentäviin. Äiti kuvastuu Tolan teoksessa hoivan antajana sekä turvan tuojana, pääasiallisena huolehtijana. Hän kuvaa suhdetta äitiinsä jopa symbioottisena ja itkeneensä äidin perään tämän ollessa poissa (Tola 2021, 211). Tulkintani mukaan Tolan suhde äitiin on läheisempi kuin isään. Teoksessa äiti kuvautuu henkilönä, jonka tahtona on ollut luoda lapselle hyvää huonoissa olosuhteissa, mutta äidin ristiriitainen suhde isään ja lopulta äidin fyysinen sairastuminen heikentävät hänen toimintakykyään. Tola kuvaa teoksessaan loppua kohden myös äidin päihteidenkäyttöä, mutta tulkitsen Tolan kirjoitustyylistä ymmärrystä ja oikeutusta äidin alkoholin käyttämistä kohtaan perheen kokonaistilanteen vuoksi. Tola kuvaa äidin puolustaneen lapsia ja heidän oikeuksiaan suhteessa isään.

”Idi, mikä on iddemudha?” kysyin ilman alkeellisintakaan tilannetajua. ”Itsemurha?” isä tiuskaisi. ”No, kyllähän sinä tiedät mitä itsemurha on, itsemurha on sitä että pääsee helvettiin täältä.” Silloin nokkaunilta herännyt äitini huusi makuuhuoneesta, että ”vittu ei oo todellista, sielläkö sä taas aivopeset niitä lapsia, jätä ne rauhaan”. Kadottuamme pihalle kusimuurahaisten pissaa maistelemaan äiti sanoi: ”Sä et voi puhua tollasia, ne on lapsia helvetti.” Isä ihan pöyristyi. Hänhän kuvitteli että me olimme aikuisia ja sama toisinpäin: että hän oli yksi lapsista. (Tola 2021, 263.)

Haastavissa olosuhteissa äitiin liittyvä pyrkimys ja tahtotila parantaa lasten olosuhteita niukoista resursseista huolimatta. Tola kuvaa äitinsä ikään kuin unohtaneen itsensä ja asettaneensa lapset etusijalle monessakin tilanteessa. Äidin olemusta kuvataan useamman kerran aliravittuna ja nälkiintyneenä, koska hän halusi ensi sijassa turvata lapsilleen ravinnonsaantia.

Äitikään ei juuri ruokaa syönyt: hän söi vain joka toinen päivä tai harvemminkin ja antoi kaiken ruoan meille lapsille. Langanlaihan naisen kylkiluut töröttivät kolmen lapsen imetyksen venyttämien pienten tissien alla, korkeiden poskipäiden alla posket lommottivat kuin saattohoitopotilaalla, hiuksiakin oli tippunut tukottain päästä. Oli ihme, että hän ylipäänsä oli yhä hengissä. (Tola 2021, 170.)

Perhe saa sattumanvaraisesti avustusta sukulaisilta ja tuttavilta, myös naapureilta. Tulkintani mukaan avustukset kuvautuvat hyvinvointia edistävinä, mutta myös sattumanvaraisina. Tolan suhde vaariin, eli äidinäidin pitkäaikaiseen miesystävään, kuvautuu turvallisena ja huolehtivana, mutta vaariin suhde ja sen ylläpito ovat riippuvaista vanhemmista, erityisesti Mikko isä suhtautuu kriittisesti tähän. Tulkintani mukaan Tola kuvaa narratiivissa lapsuuden kokemusten normaaliutta ollessaan vaarin luona. Normaalilla tarkoitan aineistossa kuvattua leikkimistä ja muuta lapsen ikätasoista toimintaa sekä erityisesti lapsen tarpeisiin vastaamista aikuisen toimesta.

Isä valvoi koko seuraavan yön; aamulla vaari haki meidät. Sinne Leppävirralle meidät aina pantiin säilöön kun isällä oli paha depis. Emme olleet tottuneet liikkuviin kulkuvälineisiin ja oksensimme koko matkan, vaikka vaari syötti meille

pahoinvointilääkkeitä kuin karkkia. Vaarin luona teimme normaaleja asioita: söimme ruokaa, pilkimme, kävimme uimassa. Emme koskaan halunneet lähteä pois uimahallista, ja koska vaarin lapsuuden joessa oli pitkälle niin matalaa, että käsipohjalla selvisi, hän ei osannut uida ja istui tuntikausia odottamassa tuolilla. (Tola 2021, 295-296.)

Teoksessa edellä kuvaamani näkyi selkeästi esimerkiksi jouluna. Joulun aika kuvautuu yleisesti synkkänä, mutta tällöinkin äitiin sekä lähiverkostoon liittyy lämpimiä muistoja. Aineistossa joulun ajan synkkyys on oma tulkintani lähinnä Mikko isän käyttäytymiseen ja ikäviin puheisiin joulun merkitsemättömyydestä sekä Tolan ymmärryksestä joulunviettoon liittyvistä normaaleista perinteistä, kuten joulupukki ja joululahjat. Joulun aikana sukulaiset ja sattumanvaraiset naapurit ovat myös osoittaneet hyväntahtoisuuttaan perheelle antamalla avustuksia, esimerkiksi ruoan muodossa. Kokemukset avunsaannista ovat tulkintani mukaan olleet hyvinvointia turvaavia.

Ehkä lapsilisiä pihistämällä äiti oli saanut hankittua piparkakkutaikinaa ja väsänyyt piparkakkutalon, tonttu-ukot oli liimattu ikkunoihin ja olohuoneessa tönötti ihan oikea joulukuusi, mistähän sekin oli ilmestynyt, varmaan talonmies toi sen. Ruokaa ja herkkuja oli saaveittain, vaarin leipurivaimo oli tehnyt laatikot, valmistanut pilkkiukkovaarimme kaloista juhlakalat. Oli porkkanalaatikkoa, lanttulaatikkoa, perunalaatikkoa ja torttuja, karkkia, limpparia. Äiti näytti koko ajan siltä kuin olisi purskahtamaisillaan itkuun mutta jotenkin hänen onnistui pitää naamarinsa joulumielellä, varmaankin koska hänellä oli meidät, kaikesta huolimatta hänellä oli meidät. (Tola 2021, 231.)

Teoksessa Tola korostaa isompien sisaruksien tuoneen hänelle itselleen turvaa perheen tilanteessa. Tulkintani mukaan erityisesti suhde vanhimpaan isosiskoon näyttäytyy turvaa ja hoivaa antavana suhteena. Isosisko on teoksessa yhä kasvavassa määrin teoksen loppua kohden vastuunkantava ja huolehtiva, joka pyörittää koko taloutta tarvittaessa. Aineiston loppua kohden isosiskon eriytyminen isän vallan alta alkaa näkyä ja hän asettuu vahvempaan rooliin puolustaakseen ”tervettä järkeä” ja perheen hyvinvoinnin edellytyksiä suhteessa isään. Aineistossa sisaruksista ei puhuta heidän oikeilla nimillään vaan Mikko isän antamalla lempinimillä ja nimityksillä.

Perheemme ainoana vastuullisena aikuisena toimiminen oli kumonnut hänen luontaisen ikäkehityksensä, tehnyt hänestä jollain tapaa iättömän, niin että hän oli yhtä hyvin kuusi- kuin neljäkymmentäkuusivuotias (Tola 2021, 226).

Isän toistuvat sairaalajaksot kuvataan aineistossa vuosittain toistuvina, mutta jaksot kuvautuvat ikään kuin lomajaksoina, jolloin elämässä oli tasapainoa. Tulkintani tästä on, että aineistossa Mikko isän kodin ulkopuolelle sijoittuvat hoitajakset kuvautuvat perheen hyvinvointia tukevin ajanjaksoina. Tola kirjoittaa teoksessa isän mielenterveyden häiriöiden ja päihteidenkäytön johtaneen vuosittain hänet ”mielisairaalareissuille”, tulkintani mukaan psykiatriseen osastohoitoon. Tola kuvailee isän hoitajaksojen aikana olleen tasaisempaa ja hoitajaksojen jälkeisen ajan ainakin hetkellisesti selkeämpänä perheen arjen kannalta. Narratiivista on tulkittavissa, että isän käytös on ollut suurimmaksi osaksi arvaamatonta ja jollakin tapaa normaalista poikkeavaa. Lisäksi Tola muistelee lapsuutensa tasapainoisimman ajan sijoittuneen perheen asumiseen Haukivuoreessa. Tulkintani mukaan aineistossa kuvataan tuohon ajanjaksoon liittyen kokemusta hoivatuksi ja rakastetuksi tulemisesta vanhempien toimesta. Vastaavaa toista onnellista elämänjaksoa ei teoksessa näyttyädy ja tämän vuoksi koin tämän esiin nostamisen olevan tärkeää Tolan oman maininnan kunnioittamiseksi.

Palattuaan reissultaan kotiin isä oli normaali (Tola 2021, 202).

Hetken oli rauha maassa. Alituinen sähellys ja meteli oli poissa, muistan sen hiljaisuuden, oli niin hiljaista että korvissa soi. Samalta varmaan tuntuu koko ikänsä pommituksien keskellä eläneistä lapsista. Ei lennä taivaalla enää hävittäjiä, ei tarvitse suojautua, piiloutua, varoa, on lupa elää normaalia elämää.

Äiti ei koskaan huutanut meille lapsille, ei pakottanut syömään ruokaa jos emme tykänneet; vaimollani oli lehmän hermot, isä aina toisteli. Leikimme pihalla normaaleja lasten leikkejä: Kirmailimme metsiköissä, samosimme taloyhtiön pimeitä kellarikäytäviä, ramppasimme mummojen luona syömässä ruokaa ja karkkia. (Tola 2021, 272.)

Äiti piti meitä lapsia suurimpina aarteinaan ja isäkin osallistui kasvatukseen: piti sylissä, leikki. Kukaan ei ollut vielä edes kuollut (Tola 2021, 203).

8. Hyvinvointia heikentävät kokemukset

8.1. Väkivalta

Aineistossa Tola kuvaa Mikko isän puheissa sekä käytöksessä ilmenevää väkivaltaista vivahdetta. Tulkintani mukaan isällä on tapana puheissaan pelotella lapsiaan, jotta lapset toimisivat hänen toivomallaan tavalla. Toisaalta isän väkivaltaiset puheet ja uhkaava käytös näyttäytyvät tilanteissa, joissa hänellä loppuvat keinot ratkaista asioita vuorovaikutustilanteissa. Aineistoon pohjautuva tulkinta henkisestä väkivallasta on haastava, koska henkisen väkivallan määrittelyssä viitataan tekojen tarkoituksellisuuteen. Mikko isän mielenterveydelliset haasteet aiheuttavat tulkinnallista haastetta tekojen tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa. Olen jaotellut väkivaltaa tähän tuloslukuun oman tulkintani pohjalta parhaani mukaan tutkielman teoriaa ja teoreettista metodologiaa kunnioittaen.

Perheen ympärillä isän epämääräiset ystävyysuhteet päihdepiireissä aiheuttavat uhkaavia tilanteita, joita lapset joutuvat todistamaan. Väkivaltaan ja väkivaltatilanteisiin liittyvä puhe toistuu isän kertomuksissa, joita hän kertoo lapsilleen riippumatta heidän iästänsä tai kehityksestään. Puheissa on viittauksia väkivaltatilanteisiin sekä asioiden ratkaisemiseen väkivallalla. Isän puheet lapsilleen kuvastuvat poikkeavina muutoinkin kuin väkivallan osalta. Tulkintani mukaan Tola koki olevansa pakotettu kuuntelemaan isänsä monologeja.

Näin isä puhui ja me kuuntelimme, miksipä emme olisi kuunnelleet, kaikesta huolimatta hän oli kuitenkin isämme (Tola 2021, 216).

Isän käyttäytyminen vaihtuvissa naapurustoissa altisti perhettä väkivaltaisille tilanteille. Tolaan itseensä kohdistui väkivaltaa lapsena naapuruston muiden lasten toimesta. Tulkintani mukaan myös perheen vähäisten taloudellisten resurssien mielivaltainen käyttö isän toimesta näyttäytyy itselleni taloudellisena väkivaltana. Äidin suhteen jää epäselväksi hänen oma tahtonsa tehdä ansiotyötä, äitiin liitetään tulkintani mukaan positiivisia tekijöitä työssäkäynnin edellytyksien osalta. Tämä näkyy esimerkiksi mainintana siitä, että äidillä on lastenhoitajan tutkinto sekä ylioppilastutkinto suoritettuna. Taloudellisen väkivallan yhtenä elementtinä voi olla pyrkimys estää ansiotyön tekemistä. Taloudellinen väkivalta käsitteenä tarkoittaa henkilön taloudellisiin asioihin liittyvän itsemääräämisoikeuden tahallisen

loukkaamisena tai rajoittamisena (THL 2020, 9). Aineiston lopussa isä käyttäytyy myös väkivaltaisesti äitiä kohtaan, jolloin voidaan puhua perheväkivallasta. Tilanteen yhteydessä äiti ja lapset hakeutuvat turvakotiin.

Kananaivoinen opettaja jatkoi isän kiusaamista, jankkasi ja jankkasi, ja äkkiä arvaamatta isä teki jonkinmoisen hypähdyksen. Hänen omasta mielestään se oli ehkä karateliike, melkein potkaisi opettajaa vatsaan. Tämän jälkeen isä lausui, että hän on rauhaa rakastava ihminen mutta jos opettaja haluaa tapella, niin kyllä hän varmistaa että opettaja ei loppuelämänsä aikana opeta kanojakaan. Enempää isän hermot eivät kestäneet. Hän häipyi baariin. (Tola 2021, 215.)

Kaksivuotissyntymäpäivieni jälkeen marraskuussa 1985, joskus kun äiti oli jo käynyt synnyttämässä, joku isän uusi ryyppykaveri tuli keskellä yötä kyläkoulun (perhe asui tässä rakennuksessa) pihalle veitsi kädessä. ”Tulkee ulos”, mies huusi, ”tai mie tapan teijät kaikki, mie puukotan teijät!” Kun kukaan ei tullut, mies alkoi iskeä luudanvarrella ikkunoita sisälle. Pakkasta oli kolmekymmentä astetta ja lasinsirut lentelivät sänkyjen päälle, Ringo-koira ulvoi kuin raivotautinen, mutta minä ja vanhempi siskoni vain kuorsasimme - me olimme tottuneet nukkumaan tykistöpommituksessa. (Tola 2021, 217.)

”Mustalaislapsi on varastanut senkin”, isä manaili ja viskoi tavaroita ympäriinsä. Kun näkijäsiskoni sitten kysyi isältä, miksi ihmeessä lapsi pöllisi isän muistiinpanot, isä vastasi silmääkään räpäyttämättä: ”Hän ei ole mikään lapsi - hän on noita.” Ja heti tämän jälkeen romaniperheen poika vetäisi minua hiekkalaatikolla turpaan niin että veri tursusi. Isä pani sotakypärän päähänsä ja marssi vihollisperheen rappuun ja pimputti ovikelloa. ”Elä sie tuu tänne huutelemaan”, yksi ukko vastasi isän syytöksiin, ja kohta siinä oli koko suku kertomassa, että heidän lapset ei ketään lyö turpaan, ja jos lyökin niin silloin on syykin lyödä turpaan. Isä kai laski, että jos hän haastaa koko suvun oikeuteen, niin hänen kimpussa on kohta koko heimo. Oli suoran toiminnan aika. Isä kosti vohkimalla vihollisperheen puhelimen. Romanit kostivat koston varastamalla minun uuden maastopyöräni, minkä isä kosti puhkaisemalla romanien Ladasta kumit. Tässä vaiheessa isä kai itsekkin tajusi, että leikki hengellämme. Yhtäkkiä

emme saaneet mennä ulos ja aloimme piileskellä kerrostaloasunnossamme kuin mitkään saarroksiin jääneet juutalaiset. (Tola 2021, 265-266.)

Henkisen väkivallan merkkejä isän käyttäytymisessä näyttäytyy tulkintani mukaisesti läpi aineiston, henkinen väkivalta kohdentuu kaikkiin perheenjäseniin. Aineistossa esiintyy äidin pelkoa isää ja tämän mahdollisia toimintoja kohtaan. Tulkintani mukaan isän pelko osittain ohjaa äitiä vaikenemaan kodin tilanteesta. Väkivaltaiset puheet ja käyttäytyminen alkavat normalisoitua osaksi perheen arkea. Äiti eikä kukaan ulkopuolinenkaan ryhdy toimenpiteisiin muuttaakseen tilannetta. Ulkopuolisella viittaa aineistossa tapahtuviin kohtaamisiin perheen ulkopuolisia henkilöitä tai viranomaisia. Ulkopuolisten huolta tilanteesta näyttäytyy kuitenkin toistuvasti puheen tasolla. Tulkintani mukaan isän epävakaa käytös paheni psyykkisten oireiden saavuttaessa psykoottistasoista oireilua, jolloin isän käyttäytyminen oli arvaamattominta. Arvaamaton käyttäytyminen ja turvattomuuden tunnetta lisäävät tilanteet näyttäytyvät toistuvina aineistossa.

Teoksen loppuosassa riitatilanteet kotona pahenevat, vanhempien välille muodostuu jännitteitä sekä yleisesti kodin ilmapiiri kuvautuu kireänä ja arvaamattomana. Lapset lähetettiin riitatilanteessa pois, mutta kirjan sisällön perusteella keskustelut olivat kuuluneet ainakin osittain lapsien korviin. Tola kuvaa teoksen lopussa isän käyttäytyneen fyysisesti uhkaavasti muuta perhettä kohtaan, jolloin äiti ja lapset lopulta lähtivät turvakotiin. Turvakotiin tapahtuvaa yhteydenottoa ei ole kuvattu aineistossa. Vanhempien haasteet avioliitossa nousevat esiin aineistossa toistuvasti. Riitatilanteissa myös lapset ovat toistuvasti paikalla ja altistuvat vanhempien riitelylle. Lapsuusiän haitallisten kokemusten luokittelun mukaisesti äitiin kohdistuva väkivalta ja sille altistuminen tulisi luokitella perheen moninaisten ongelmien alle, mutta tutkimukseni kokonaisuuden kannalta koin väkivalta teeman käsiteltäväksi selkeämmin omana erillisenä osana. Narratiivin kokemuksellisuuden tulkintaa aiheesta on osiossa *laiminlyönti*.

Äiti ei kutsunut poliisia, pelkäsi kai että elinolosuhteemme paljastuisivat viranomaisille tai että isä vielä vahingossa murhaa jonkun. Lopulta äiti soitti paikalle naapurin joka oli vähän perillä isän taustoista. Pitkän verbaalisen asemasodan jälkeen isä saatiin suostuteltua omin käsin kaivamastaan "haudasta" ambulanssiin, jonka äiti oli tilannut synnytyksen varjolla (hän oli neljättä kertaa raskaana). (Tola 2021, 199)

Taksissa, joka vei meitä turvakotiin, äiti kertoi meille, että humalainen ihminen ei ole oma itsensä, että alkoholi sumentaa ihmisen aivot. No, senhän me jo tiesimmekin ja äitikin tiesi että me tiesimme sen, niin että oletettavasti äiti puhui itselleen, omaa mieltä rauhoitellakseen.

En ollut koskaan isän kanssa läheinen vaan kamala mammanpoika, ja tällainen miehinen terrori vain litisti minut tiiviimmin äidin iholle ja todisti, että miehet ovat väkivaltaan taipuvia raivohulluja. (Tola,306.)

8.2. Laiminlyönti

Perheen vanhemmat eivät käy palkkatyössä, perheen toimeentulo on haastavaa ja kirjassa kuvataan puutteellisuutta näkyvästi ja toistuvasti esimerkiksi ravinnon suhteen. Lapsia kuvataan kerjäämässä ruokaa naapurustolta tai satunnaisesti myös ohjataan syömään luonnossa kiviä vatsansa täytteeksi. Tulkintani mukaan tässä on selkeä laiminlyönti ja vanhemmat eivät ole kyenneet turvaamaan lapsiensa elinolosuhteita edes 1983 vuoden voimassaollan lastensuojelulain mukaisesti. Kirjoitusasu aineistossa näyttäytyy tulkintani mukaan vahvana laiminlyönnin kokemuksena erityisesti ravintoon ja sen puutteeseen liittyen. Teoksessa Tolan kokemus ruoan puutteista kuvautuu kuulemattomana tarpeena, jonka isä ohittaa ja äiti yrittää varattomuuden keskellä piilottaa perheen varoja saadakseen ravintoa vähintään perheen lapsille. Tola kirjoittaa teoksessaan esimerkein äidin pyrkineen piilottamaan rahat isältä välttääkseen tämän holtittoman rahankäytön tarpeettomiksi katsottuihin asioihin kuten päihteisiin, taksimatkoihin tai ylimääräisiksi katsottuihin maalaustarvikkeisiin.

Rankimman ankeutemme aikaan kaapissa oli hiukan jauhoja, vähän sokeria, kanelia ja pala rasvaa, juotavaksi kaivosta vettä, isä muisteli myöhemmin. Hän mietti hiukset päästään, mitä nälkää näkevissä maissa kuten Intiassa tässä tilanteessa tehtäisiin, ja oivalsi, että herkun nimi oli kakkara, siis jauhoihin ja veteen tehdyt räiskäleet (Tola 2021, 162)

Puolitoistavuotiaana puhuin jo yksinkertaisia lauseita, vaikka lähinnä toistelin taukoamatta sanoja "adda" ja "oda" (anna ja ota), jotka tarkoittivat tismalleen samaa, nimittäin, antakaa ruokaa saatana! (Tola 2021, 166).

Isä muisteli myöhemmin, että eläke oli niin pieni, että kun hän meni hakemaan kaupasta jauhelihaa, hän sai ostettua vain sataviisikymmentä grammaa viikossa eikä kehdannut sanoa että osti sen perheelleen. (Tola 2021, 126)

Äiti pihisti jokaisen pennin, elimme koko ajan köyhyysrajan alapuolella ja pahimmillaan näimme nälkää (Tola 2021, 162).

Raha ei ollut koskaan viihtynyt isän taskussa ja nyt kun rahaa oli sitä myös paloi ennennäkemätöntä tahtia. Isä tuhlassi rahaa kuin pikkulapsi karkkikaupassa, sillä erotuksella että pikkulapsellakin on jotain järkeä rahankäytössä. (Tola 2021, 208-209.)

Vähävaraisuus ja rahattomuus kuvautuvat teoksessa kokemuksena myös asuinolosuhteiden osalta esimerkiksi asunnon lämmityksen puutteena, koska lämmityksen ylläpitoon ei ole ollut varaa ja sähkölaskut ovat olleet toistuvasti maksamatta. Sähköjen maksamattomuus johtaa aineistossa sähköjen katkaisuun ainakin kahdesti. Mikko isä ei tulkintani mukaan usko yhteiskunnan turvaan eikä palkkatyöhön, vaan on päättänyt tienata perheen toimeentulon taiteellisten lahjojensa avulla. Mikko työskentelee taidemaalarina ja yrittää taideteostensa myynnin avulla turvata toimeentuloa. Perheen äiti toimii kotiäitinä, mutta myös hänellä ilmenee fyysisiä sekä tulkinnan varaisesti psyykkisiä haasteita. Mikko yrittää sinnikkäästi tienata rahaa, mutta saatu toimeentulo käytetään hallitsemattomasti usein päihteisiin eikä perheen hyvinvoinnin turvaamiseen. Taloudellinen toimeentulo on suuri haaste perheelle ja esimerkiksi asumisen turvaaminen taloudellisesta näkökulmasta ei toteudu. Perhe muuttaa toistuvasti erinäisistä syistä, mutta yhtenä syynä muutoille teoksessa kuvautuvat tulkintani mukaan myös taloudelliset syyt. Vanhempien päihteidenkäytön ja mielenterveydellisten haittoihin paneudun tarkemmin perheen moninaisten ongelmien osiossa, koska teemoitteluni noudattaa lapsuusiän haitallisten kokemusten luokittelua.

Talomme oli puulämmitteinen ja isäni sitä sorttia, joka ei omistanut edes talvitakkia; hän pelkäsi että ”lumi syö hänet”. Isä hommasi taulukaupoilla halkoja, ja kun ne loppuivat, isä poltti kamiinassa sanomalehtiä ja taulukankaita ja lopuilta piti alkaa polttaa kirjoja. Pahimpina jaksona puuttui lämmitys ja lisäksi vesi ja sähkö menivät yhtä aikaa poikki, rahaa korjauksiin ei ollut ja ulkona oli kaksikymmentä astetta pakkasta ja pilkkopimeää. (Tola 2021, 162.)

Lyhyesti: koko planeetta olisi pitänyt vapauttaa hevonpaskatöistä keskittymän omiin projekteihinsa ja nautintoihinsa, aivan niin kuin hän itsekin teki. ”Minä teen vain sitä mitä minä itse haluan tehdä”, isä sanoi loppukaneettina, vaikka tuskin itsekään vielä tiesi, minkä taiteen alan uudistajaksi hänet oli maan päälle lähetetty. (Tola 2021, 143.)

Isä oli henkeen ja vereen pummi. (Tola (2021, 163)

Kirjassa kuvataan isän haluttomuutta hakea taloudellista turvaa yhteiskunnalta moraalisiin syihin vedoten. Teoksessa Mikko isä pyrkii erilaisin keinoin saamaan rahaa kirjoittamalla vaateita ja kirjeitä sukulaisilleen, erityisesti omalle äidilleen vedoten tämän vaurauten. Tola kirjoittaa saaneensa haltuunsa näitä dokumentteja ja tulkitsen näiden olevan osa hänen kokemuksellisuuttaan, koska kokemukset taloudellisesta niukkuudesta näyttäytyvät muistoina perustarpeiden puutteista, mutta teoksen narratiivissa on kuvausta myös Tolan isän omasta lapsuudesta varakkaan perheen lapsena. Olen tietoisesti rajannut monisukupolvisuuden näkökulman pois tutkimuksestani, joten en keskity tarkemmin pohtimaan Mikko isän oman kasvatuksen ja kokemusten vaikutuksia hänen elämäänsä tai vanhemmuuteensa.

Laiminlyönnillä viitataan myös lapsen tarpeiden ohittamiseen henkisellä tasolla, tällöin lapsi jätetään vaille esimerkiksi hoivaa ja huolenpitoa, lapsi on näiden toteutumisen osalta riippuvainen suhteessa vanhempansa. Aineistossa esiin nousee Tolan narratiivi turvattomuudesta ja peloista. Erikssonin tutkimuksessa (2023, 20, 27) nimetään nuorten näkökulmasta yhdeksi suureksi turvallisuuden uhaksi lähisuhde väkivalta. Tolan osalta turvattomuuden kokemukset ovat läsnä läpi hänen lapsuutensa epävakaiden olosuhteiden vuoksi. Tulkintani mukaan turvattomuus aineistossa korostuu kokemuksena siitä, että vanhempi ei ota riittävää vastuuta perheen erilaisissa tilanteissa ja tapahtumissa. Toisaalta

isän toistuvat monologit lapsilleen sisältävät ristiriitaista ja kyseenalaistavaa puhetta yhteiskuntaa kohtaan ja luovat lapsille aiheetonta pelkoa. Isän puheet lapsille sisältävät myös uhkailua ja pelottelua. Perheen asuinolosuhteet muuttuvat jatkuvasti muuttojen yhteydessä, jolloin aineistossa näyttäytyy kokemusta juurettomuudesta.

Kerran D-rapussa, kissamummon naapurissa, oli asunnon ovi sepposen selällään ja WC:stä tulvi olohuoneeseen punaista nestettä aivan kuin maalipurkki olisi kaatunut. Kylpyammeessa makasi mies jonka kädet roikkuivat reunojen yli kuin taidemaalarin kangasrievut. (Tola 2021, 272.)

Samaan aikaan television kanssa pauhasi musiikki, täysillä aamusta iltaan, niin että olohuoneessa sijaitseva lasivetriini, jossa isä säilytti ilmakivääriä ja miekkojaan, tärisi. Oli siinä se hyvä puoli, ettei kenenkään tarvinnut puhua mistään. Puheenaiheeksi kun olisi valikoitunut vain ikäviä asioita. Minä ja siskoni katosimme lastenhuoneeseen, me leikimme superhyönteisiä - ja tottahan se oli: tuntosarvet päässä sen kuin kasvoivat, korvat kuulivat asioita joita ei vielä ollut sanottu, silmät näkivät näkyjä jotka olivat vasta tulossa, ilmapuntarina piti valvoa aikuisten toimintaa, olla valmiina mihin tahansa, mikään ei saanut yllättää; ja tämän alituisen rehkimisen keskellä oma sielu jäi jotenkin vieraaksi, omaan sisimpään kasvoi tyhjiys, pimeys jonka täytti pelko. (Tola 2021, 321.)

Tolan lapsuuden perheessä lapset joutuivat tulkintani mukaan kantamaan ikätasoaan suurempaa vastuuta. Vanhempien haasteet toimia vanhempana aiheutuivat aineistosta tekemäni tulkinnan mukaan fyysisen sekä psyykkisen terveydentilan puutteista sekä päihteiden ongelmakäytöstä. Isän vahvasti esillä olleet mielenterveydelliset haasteet sekä runsas alkoholinkäyttö vaikuttivat hänen kykyynsä toimia vastuuta kantavana vanhempana perheen neljälle lapselle. Isän haasteet vaikuttivat tulkintani mukaan myös hänen suhteeseensa puolisoaan, Tolan äitiä kohtaan. Tämän lisäksi äiti sairastui MS tautiin, joka heikensi hänen fyysistä terveydentilaansa, kirjan lopussa äiti päättyy pyörätuoliin. Äidin sairauden edetessä myös lapset ottavat kasvavassa määrin vastuuta kodinhoidosta ja arjen askareista. Isän rooli vanhempana kuvautuu Tolan kertomana vaihtelevasti vahvana elämän taitojen ja arvojen opettajana ja toisaalta turvattomana, yksinäisenä hoivaa tarvitsevana. Kodin ja arjen hallinta jää toistuvasti lasten varaan. Tämän lisäksi isä on olemukseltaan jatkuvasti päihtynyt ja useasti häneen liitetään epäsiisteyteen viittaavia kuvauksia. Lasten

harteille jää ruoan laittamisen lisäksi isän hoitaminen krapulatiloiissa. Tilanne eskaloituu, kun perheen viimeisin, neljäs lapsi (syntynyt vuonna 1986), vaatii sairaalahoitoa ja äidin on oltava tämän myötä sairaalassa.

Onneksi vanhempi isosiskoni oli jo nipin napin kuusivuotias ja maksoi laskut, kävi kaupassa, imuroi, tyhjensi potat, pyykkäsi ja pyyhki WC-taitoja opettelevien pylyt. Sisko pyöritti yksin koko huushollin, isän mukaan lukien. Isä tarvitsikin entistä enemmän apua. Krapulassa hän tarvitsi tukihenkilön vierelleen valvomaan, ettei tukehdu oksennukseensa, joka sisälsi verihyhmää, ruoan tähteitä ja surematonta surua. (Tola 2021, 212.)

Minä ja sikotautiin sairastunut eriparisilmäinen siskoni vietimme paljon aikaa kahdestaan, hoidimme Ringo-koiraa. Sillä oli kasvaimia sisäelimissä, näkö oli mennyt ja kuulo, vain hajuaisti pelasi. Siskoni kaula oli turvonnut niin ettei hän pystynyt kääntämään päätään. Pää oli jumissa vasemmalle ja katsoakseen oikealle hänen täytyi kääntää koko olentonsa. (Tola 2021, 226)

Yhdellä sairaalareissulla äiti kaatui ojaan ja teloi päänsä kantaan eikä enää päässyt ylös. Tupakat ja sytkärin hän sentään sai kaivettua taskusta ennen kuin jäi sinne ojanpohjalle maatumaan. Meidän perheessämme kukaan ei ollut liian nuori kantamaan vastuuta. Parivuotias pikkuveljeni tunsu metsäreitit kotiin ja vaelsi yksin itkien kyläkoululle, jossa näkijäsiskoni soitti ambulanssin. (Tola 2021, 241.)

8.3. Perheen moninaiset ongelmat

Osana lapsen tervettä kasvua ja kehitystä ovat kodin olosuhteet, joista huolehtiminen kuvastuu aineistossa puutteellisena. Tola kuvaa isänsä kyvyttömyyttä kodinhoitajana, esimerkiksi kyvyttömyytenä ylläpitää siisteyttä ja kodinhoidollisten taitojen olleen tasoltaan heikompi kuin aikuisiällä voisi olettaa. Olosuhteet vaihtuvilla paikkakunnilla, vaihtelevan kuntoisissa kodeissa herättivät huomiota sukulaisissa sekä muissa ulkopuolisissa, mutta tulkintani mukaan perhe lähinnä pakeni ongelmia muuttamalla toiselle paikkakunnalle.

Aineistossa nousee esiin myös vanhempien nuori ikä, äiti oli 24-vuotias ja isä 25-vuotta esikoisen syntyessä (Tola 2021, 125).

Eteisessä kenkien seassa oli avaamattomia kirjeitä perintätoimistosta, tiskit olivat tiskaamatta, likapyykkiä oli riepoteltu ympäri asuntoa, kattokruunusta roikkui hirtetty nukke, matolla oli särkynyt kukkaruukku, olohuoneeseen oli raahattu kylpyamme jossa lillui ankka ja jotain suttua, ehkä höyheniä (Tola 2021, 267).

Isä oli kotitaloustaidoiltaan viisivuotiaan tasolla. Hän oli kolmekymmentäyksivuotias eikä ollut eläissään koskenut pölyrättiin ja osasi valmistaa tasan kaksi ruokalajia: lettuja ja kanaa jonka takapuoleen hän tunki sipulin. Isän jäljiltä koti oli muutenkin aina siinä kunnossa, että sitä piti siivota pari tuntia ennen kuin pääsi siivoamaan, taitelija kun oli alati höyrypäisyystilassa. (Tola 2021, 211.)

Epäsiisteyden lisäksi kodin ympäristöissä oli vaihtelevasti isän maalaamia iskulauseita, jotka kuvastavat isän mielenmaisemaa ja herättivät ne havaittaessa todennäköisesti huomiota.

Eriparisilmäinen siskoni ilmestyi ovelle päässään isän Geronimo-sotakypärä, oveen oli töhritty iskulauseita kuten: Muista juoda viinaa! Ja Kuole jo huomenna! (Tola 2021, 200.)

Aineistossa tulkintani mukaan huomion heräämiseen vaikutti asuinympäristö, koska perhe muutti toistuvasti ja asuivat vaihtelevasti syrjässä taajamassa tai loppua kohden kunnan asuinlähiöissä esimerkiksi Joensuussa. Asuinympäristö ei estänyt Mikko isän baarissa tai kapakoissa käyntejä, koska hän kulki ravintoloihin kävellen tai taksilla alkoholiriippuvaisuutensa ohjaamana. Aineistossa kuvattiin isän käyttäneen rahaa taksimatkoihin riippumatta perheen talustilanteesta. Kodin sisällä ja välittömässä läheisyydessä tapahtuu toistuvasti vaaratilanteita, jotka tulkintani perusteella johtuvat useimmiten vanhemman huolimattomuudesta tai mielenterveydellisistä haasteista, tilanteet vaarantavat lasten turvallisuutta. Tola kuvaa muun muassa tilannetta, jossa lapset olivat saaneet haltuunsa ilmakiväärin sekä isän antaneen hänelle samurai miekan aseeksi kesken

isän, tulkintani mukaan, psykoottisen kaltaisen käyttäytymisen. Isän harkintakyky lapsen ikätasoisien turvallisuuden takaamiseksi on tulkintani mukaan vääristynyt eikä isä ymmärrä vanhemman vastuuta asiassa. Isän kykyyn arvioida ja harkita tilanteita on varmasti tulkintani mukaan vaikuttanut hänen pitkään kestäneet mielenterveydelliset haasteet, vääristynyt maailmankuva ja jatkuva päihteidenkäyttö. Äidin vastuu tilanteissa tulkintani mukaan on lähinnä reagointi tilanteeseen siinä vaiheessa, kun on jo ennättänyt tapahtua eikä varsinaista ennakkointia lasten suojaamiseksi aineistossa nouse esiin.

Siskoni heiluivat parvekkeella ja osoittelivat ilmakiväärillä parkkipaikalla parveilevia ulkoiljoita. Äiti heräili siinä puolilta päivin (niin kuin aina jos ylipäänsä jaksoi nousta) ja huomattuaan että sohva melkein palaa hän ärjäisi: ”Mikko J. Tola!” Isä havahtui ja änkytti hätääntyneenä että ”ei saatana ei vielä”, luuli kai että häntä oltiin viimein tultu hakemaan. Noustessaan hän polkaisi lautasen rikki, siinä oli herneitä ja nakki (isän yöpala), ja se kuulosti siltä kuin pienen eläimen selkäranka olisi napsahtanut poikki. Äkkiä kivääri laukesi. Isä sopersi ettei hän ollut antanut lupaa kenenkään tappamiseen, mutta kun vahinko kerran oli jo tapahtunut, hän kysyi, tähtäsivätkö työt päähän vai jalkoihin. (Tola 2021, 303.)

Hän (isä) jakoi meille lapsille aseet, osa sai viidakkoveitsen, osa pistimen, ja huusi että sotilaat heti tontin rajoille vahtimaan vihollisen murtautumista! Minäkin olin jo sen ikäinen punkero että jaksoin kantaa samuraimiekkää. (Tola 2021, 199.)

Tola kertoo isän katoamistempuista, joissa isä käytännössä hävisi omille teilleen ennalta määräämättömille ajanjaksoille. Äiti kuvautui aluksi aktiiviseksi isän etsinnöissä, mutta isän alkoholismien ja mielenterveyden häiriöiden voimistuttua, äiti ei enää etsi isää vaan asialla ovat lapset. Toisaalta etsimiseen varmasti vaikutti äidin fyysisen toimintakyvyn heikentyminen. Isän alkoholinkäyttö on tulkintani mukaan riippuvuuteen viittaavaa, koska aineistossa alkoholinkäytön lopettamisen yhteydessä isälle kuvataan vahvoja vieroitusoireita, ”juoppohulluutta” sekä toistuvia krapulatiljoja. Lapset ovat altistuneet useasti todistamaan näitä tilanteita ja esimerkiksi isosisko on näissä tilanteissa lohduttanut isää ja kannustanut tätä selviytymään tilanteesta uskoen olon helpottavan. Lapset lähtivät keskellä yötä kotoa etsimään isäänsä lähialueen baareista ja kapakoista. Tola oli etsintöjen aikaan

vanhimmillaan neljä ja puolivuotias. Hakureissuilla isän käytös oli usein vastustelevaa ja kohtaamissa lapset altistuivat todistajiksi isänsä päihtyneelle käytökselle ja puheille sekä ikätasoisesti vaarallisille olosuhteille, kuten baari ympäristöille sekä yöllisille kujille.

Isä oli koko päivän poissa kotoa. Kun hän yömyöhällä palasi, hän näytti siltä kuin olisi tulossa metsätöistä: isä oli litimärkä, yltä päältä sonnassa, poskessa oli syvä haava. Hän oli yhä kännissä, läähätti ja sanoi että kapakassa miehet olivat kutsuneet hänet pellolle, samalle pellolle jossa he olivat pelanneet jalkapalloshakkia. (Tola 2021, 150.)

Kun aamulla hiivin olohuoneeseen lastenohjelmia katsomaan, lasisen sohvapöydän alla makasi rööki suussa nukahtanut rähjäinen tonttu-ukko. Päässä taitelijan tärisevät krapulaiset silmät. Silmämunien pinnalla oli pinttynyt jonkinmoinen humalan hämähäkinseitti, ja sen alla oli kerrostuma kuivuneita kyyneleitä (surematonta surua). Muutama katkennut verisuoni loisti viimeisimpien vääryyksien muistomerkkinä ja verkkokalvon pohjalla lojui särjetyn ihmisen luuranko. Näitä muistojen etikkaliemeen säilöttyjä isän silmämunia on kyllä ollut mahdotonta unohtaa. (Tola 2021, 275.)

Kun neljä- ja puolivuotiaana lähdin siskojeni kanssa hakemaan isää lähiön ostarin baarista - jossa isä oli alkanut pitää taiteilijan vastaanottoaan - esitelmöin kuin perintätoimiston intialaislähtöinen uhkakirjeiden laatija: Hyvä Hella, Haluaididdeko Te vielä juoda yhden dinkin vai lähdidimmekö me jo kotiin, jääkapidda on kylmää oludda odottamadda Teitä, hyvä Hella. (Tola 2021, 254.)

Silloin näkijäsiskoni keskeytti potilastuokion ja sanoi, että isä nyt pitää lähteä kotiin. ”Joo joo tiedetään tiedetään”, isä vastasi ja sitten hän nousi ja me kolmeenpekkaan talutimme hänet taksitolpalle; taivas loisti sinisenä, vaikka oli keskiyö. Tolpalla isään iski pohjaton alakulo ja hän valahti kalpeaksi, vaikutti ettän oksentaa. Autoimme isälle tupakan suuhun, ja kunnan nikotiiniryöpyn siivittämänä isä reipastui. (Tola 2021, 258.)

Alkoholinkäytön lisäksi aineistossa kuvataan vanhempien toistuvaa ja lapsien hyvinvoinnin näkökulmasta välinpitämätöntä tupakointia. Isän hermostuessa häntä kuvataan usein

polttamassa tupakkaa toisensa perään ja perheen kodin sisäilmaa huonona, tulkintani mukaan lapselle sopimattomana. Myös äidin tupakointi näkyy aineistossa vahvasti ja Tola kirjoittaa aineistossa äitinsä tupakoineen myös ollessaan raskaana.

Tupakkalakon aikana isä poltti äidinkin edestä, niin että kotimme ilma oli sakeana sinistä savua ja neuvolan mummokin valitteli että silmiä polttelee (Tola 2021, 221).

Kotimme oli kuin savustuspönttö, silmäni tupakansavusta turvoksissa, yövalo päälläkin näin rähmän läpi pelkkää räntäsadetta. (Sitä ei itse tajunnut mutta naapurit kertoivat, että haisimme käveleviltä tupakantumpeilta, eivätkä pelkästään vaatteet vaan hiukset, iho, kynnet, omaatuntoa myöten koko olento lemusi pinttyneeltä tupakansavulta.) (Tola 2021, 275.)

Mikko isän mielenterveydellisistä haasteista aineistosta sain käsityksen hänen sairastavan skitsofreniaa, johon hän on sairastunut nuorena ennen vanhemmaksi tuloa. Aineistosta en saanut tarkkaa kuvausta ajasta, jolloin isä on sairastunut, mutta oireilu on alkanut alaikäisenä lapsuuden perheessä. Lapsuusiän perheessä tulkintani narratiivista on, että mielenterveyden häiriöt koettiin häpeää tuottavina ja niitä pyrittiin piilottelemaan. Mikko isän itsemurhayritykset ja itsetuhoinen käyttäytyminen kuvautuvat alkaneena lapsuudessa, mutta vastaavanlaista käyttäytymistä aineistossa kuvataan tapahtuneeksi myös hänen ollessaan perheellinen. Itsetuhoinen käyttäytyminen ja kuolema puheenaiheena toteutuivat riippumatta siitä, olivatko lapset paikalla. Isän toistuvat kovat humalatilat näyttäytyvät aineistossa tilanteina, joissa lapset ovat ajoittain epäilleet isänsä kuolleen.

”Älkää koskaan kasvako aikuisiksi”, hän neuvoi, ”aikuisuus ei ole muuta kuin kaiken leikin loppu, kaikki ilo on poissa, mikään ei tunnu miltään, sama kuolla pois.” (Tola 2021, 258).

Siskoni vei käteni isän avonaisen suun eteen, jolloin tunsin ettei isä todellakaan hengittänyt. Lopulta siskoni nipisti isääni poskesta, äitikin teki samoin kun epäili, että isä oli kuollut. Isä sai kouristuksen, haukkoi happea kuin veden alle painettu mies, käänsi kylkeä ja alkoi sitten kiihkeästi puuhkuttaen kuorsata. Tämä ei

todellakaan jäänyt ainoaksi kerraksi, kun kävimme nipistämässä isää hereille.
(Tola 2021, 227-228.)

Tola kuvailee aineistossa myös erilaisia arkisia tilanteita isän kanssa, joissa aikuisen käyttäytyminen on tulkintani mukaan normaalista poikkeavaa ja arvaamatonta. Mikko isän seurassa lapset olivat aineistossa keskenään usein ainoastaan tilanteissa, joissa äiti oli pakottavista syistä poissa kotoa. Pakottavalla syyllä viittaa esimerkiksi kuntoutusjaksoa kodin ulkopuolella tai sairaalassa oloa. Aineistosta oli itselleni hieman haastetta erotella päihteiden käytöstä ja mielenterveydellisistä syistä aiheutuvia tilanteita, koska pääsääntöisesti isän kuvattiin olevan päihtynyt tai tavoittelevan päihtymystilaa.

Kauppamatka oli kunnan sekoilua. Isä säntäili kuin spanieli metsästysretkellä, ja häntä piti koko ajan huutaa luokse. Maalaiset väijyivät puskipissa; varikset jupisivat puunoksilla; männyn varjo oli häntä vaaniva murhamies; alikulkukäytävässä silmiin tuijottava pikkutyttö oli mielisairaalasta häntä kyttäämään lähetetty tiedustelija; ostarin parkkipaikalle saapuessamme aurinko laski violettina, mikä varmaan ennusti hänen pikaista kuolemaansa, ja kun kaupan edessä käveli naisia joilla oli verenpunaiset hameet, naiset pukivat ne isän syntien takia. Lyhyesti: koko ulkomaailma oli olemassa vain isää kiusatakseen. (Tola 2021, 277-278.)

Äidin sairastuminen ja sairauden eteneminen näyttäytyy narratiivissa vanhemmuuden toimintakykyä heikentäen. Vaihteleva parisuhde Mikko isään kuvautuu epävakana ja tulkintani on, ettei äiti voinut hyvin parisuhteessaan ja tämä heijastuu hänen jaksamiseensa vanhemmuudessa. Aineistossa on useita viittauksia siihen, että äiti asetti lasten tarpeet omien tarpeidensa edelle ja tämän myötä omasta hyvinvoinnista huolehtiminen jäi taka-alalle. Aineiston lopussa äidin fyysinen terveydentila heikentyy ja lasten rooli vastuunkantajina kasvaa. Tämän lisäksi äidin suhde alkoholiin näyttäytyy muuttuvana, äidin juomista kuvataan tekstissä. Tekstissä kuvataan äidin juomista sallivampaan sävyyn kuin isän, tulkintani mukaan Tola oikeuttaa ja ymmärtää kokonaistilanteessa äidin hakeneen alkoholista helpotusta olotilaansa. Teoksen lopussa Mikko isä on psykiatrisessa hoidossa ja äiti fyysisesti hyvin sairas, Tola on ainoa lapsista, joka jää asumaan äitinsä luokse muiden lasten lentäessä äidin sisaren luokse.

Äiti oli valvonut itselleen aikamoiset silmäpussit jotka yhdistettynä hänen luurangonlaihaksi riutuneeseen vartalonsa ja lonksuvaan kävelyyn toivat mieleen jonkun vieroitushoitoon lähetetyn aineenkäyttäjän. Kävely näytti siltä kuin äiti olisi unohtanut miten kävellään ja vain teeskenteli kävelyä. (Tola 2021, 220.)

No, äiti oli vapautunut imetyksen kahleista ja siksi muutenkin aina avasi olutpullon, kun oli saanut lapset nukutettua. Olut helpotti jalkasärkyä ja kotonamme elettiin boheemitaloudessa, jonne ahtaat moralisoivat äitimyytit eivät mahtuneet. (Tola 2021, 283.)

Karkaamisessa oli sekin käytännöneste, että kävelynsä takia äiti oli kotinsa vanki. Pitkään hän oli seinään tukeutuen jaksanut linkuttaa rappusia ylös ja alas pyykkituvalle ja kauppaan, kunnes sitten kaatui ja kävi ensiavussa paikattavana ja toi sieltä mukanaan kävelysauvat, joita hän siitä eteenpäin käytteli enemmän tai vähemmän tunnollisesti, myös sisällä. Vaikka onnistuihan tuo liikkuminen vanhaan tyyliin seiniä pitkin laahatenkin - tai kotiapulaisten avulla: talutimme äitiä kädestä kuin kävelyä harjoittelevaa yksivuotiasta. (Tola 2021, 293.)

Me nukuimme samassa sängyssä mutta aamulla äiti ei jaksanutkaan nousta ylös. Hän valitteli jalkakipuja, oli ”huono päivä”, pää oli ”sumussa”, ”olo oli kuin kahden promillen humalassa”. (Tola 2021, 310.)

Aineiston lopussa Mikko isä menehtyy matkalla sairaalaan sairauskohtauksen jälkeen. Lapset ovat olleet todistamassa sairaskohtausta, mutta varsinainen kuolema ei tapahdu lasten läsnä ollessa. Perheen äiti on tulkintani mukaan tilanteessa järkyttynyt ja poissaoleva ja Tola kuvaa isosiskonsa kannustaneen hänet mukaansa naapuriin, motiivina pullan saaminen. Aineisto ei käsittele isän kuolemaa tämän enempää. Tola kuvataan teoksen lopussa vierailevaksi isänsä äidin luona, jossa hän pyytää tätä kertomaan Mikko isästä. Isoäiti suhtautuu keskusteluun vastahakoisesti ja lopulta Tola poistuu saamatta vastauksia kysymyksiinsä.

9. Osallisuuden narratiivi

Tolan syntyessä vuonna 1983 nykyinen lainsäädäntö ei ollut laadittuna eikä siten myöskään toimeenpantuna lastensuojelun ja sosiaalihuollon osalta. Tämän lisäksi YK:n lasten oikeuksien sopimusta oltu vielä ratifioitu Suomessa. Lainsäädännön merkitystä ei mielestäni voida ohittaa tarkastellessamme Tolan osallisuuden kokemusta aineistossa. Vuonna 1983 on kuitenkin ollut voimassa lastensuojelulaki, jonka sisältöä esittelin teoriaosuudessa. On myös tärkeä ymmärtää, että Tola on kirjoittanut teoksen lapsuuden kokemuksista autofiktiona jälkikäteen, joten näkökulmassa elämäkerrassa on mahdollisuus kokemusten väritymiseen ajan myötä eikä kokemus enää ole yhtä validi kuin lapsena. Aineistossa esiin nousee perheen jatkuvat muutot paikkakunnalta toiselle, myös asuinympäristön olosuhteet vaihtelevat muuttojen myötä. Asuinympäristöllä viitataan esimerkiksi maalla tai kerrostalolähiössä asumiseen ja näiden eroihin lasten näkökulmasta. Narratiivissa kuvautuu sosiaalisen verkoston sekä yhteiskunnan turvan puutteellisuus, jotka ovat merkittäviä osallisuuden kokemuksen kannalta. 1980-luvulla lastensuojelun ja sosiaalitoimen käytännöt esimerkiksi tietotekniikan mahdollistaman tiedonsiirron osalta eivät ole samanlaiset kuin nykypäivänä. Perheen jatkuvat muutot ovat todennäköisesti olleet myös pakokeino viranomaisvaltaa vastaan.

Alkoi vanhempieni kuolemaan asti jatkunut maanpako. Ensimmäiseksi löytyi rivitalokolmio Järvenpäästä, missä isä ja hänen uudet kaverinsa A. Reini ja A. Sampinen elivät ”kuin beatnikrunoilijat”. Sieltä vanhempani valuivat omakotitaloon Ruotsinpyhtään Ruotsinkylään, mistä matka jatkui jonkun ihmisen maaltapaon autioittamalle tilalle Haukivuoren Kantalaan, missä minäkin lopulta synnyin. Haukivuoren Kantalan maalaisydyllissä asuimme ennätyksellisesti kaksi vuotta ja sitten taas muutimme kuin parveilevat heinäsiirkat milloin minnekin ja lopulta päädyimme sattuman oikusta Itä-Suomeen, Lieksan kautta Joensuuhun, aluksi lähiöön ja sieltä hautausmaalle. Muutolle löytyi aina järkevä selitys. (Tola 2021, 135.)

Kantalan peltoidydyllissä oli se etu, että siellä asui lähinnä mummoja ja pappoja, ei ollenkaan vanhempieni ikäluokkaa saati sitten lapsille leikkikavereita. Toinen

etu oli että kunnat eivät 80-luvulla jakaneet lastensuojelutietoja toisilleen. (Tola 2021, 152.)

Isä eristi meidät ulkomaailmasta (Tola 2021, 153).

Tolan kokemus kuvautuu pääosin toiveikkaana lastensuojelua sekä sosiaalihuoltoa kohtaan, mutta pettymyksen tunne on tulkittavissa esimerkiksi, kun huostaanottoa ei tapahdukaan. Tulkintani mukaan Tolan tekstissä korostuu loppua kohden toive huostaanotosta ja toisaalta pettymys yhteiskunnan puuttumattomuuteen tilanteessa lasten näkökulmasta. Tola kuvaa äidin pyrkineen suojaamaan perheen tilannetta sosiaalitoimelta ja olleen keinoton haastavassa tilanteessa, taustalla mahdollisesti pelko isän reagoinnista, mikäli sosiaalitoimi puuttuu tilanteeseen.

Äiti ei kutsunut poliisia, pelkäsi kai että elinolosuhteemme paljastuisivat viranomaisille tai että isä vielä vahingossa murhaa jonkun (Tola 2021, 199).

Tulkintani mukaan äidin suhde isään on alisteinen. Tämän lisäksi myös äidin suhde palvelujärjestelmään 1980-luvulla ei tulkintani perusteella tunnu luottamukselliselta. Pohdin myös perheen epävakaiden olosuhteiden muodostuneen ”normaaliksi” elämäntavaksi, josta irtaantuminen ilman vahvaa välintuloa tai puuttumista ei ole ollut mahdollista. Lasten näkökulmasta heidän elämänsä on ollut aikuisten ongelmien myötä heidän ”normaalia” lapsuuttaan. Kotoa poissaoleminen on mahdollisesti muistuttanut jollakin tapaa normaalia elämää nyt jälkeensä tarkasteltuna. Ulkopuoliset henkilöt ovat aineistossa narratiivin varrella hämmästelleneet perheen tilannetta, mutta epäselväksi jää lopullisten lastensuojeluilmoitusten tai sosiaalihuoltoon yhteyttä ottaneiden identiteetit sekä suurin osa toimenpiteistä, joita perheen tukemiseksi tehtiin.

Kyllä jo huhuttiin että taiteilijan talossa elettiin juopottelevaa elämää, sosiaalitoimistostakin oli otettu yhteyttä (Tola 2021, 148).

Isän ollessa poissa virallisen näköinen nainen ja mies tupsahtivat kylään. Joku oli kavaltanut meidät, tehnyt lastensuojeluilmoituksen. (Tola 2021, 200.)

Tulkintani mukaan myös Tola suhtautuu perheen saamiin palveluihin ja tukitoimiin riittämättöminä. Lapsen näkemys tilanteesta jää tulkintani mukaan kuulemattomaksi.

Perhetyöntekijä kävi meillä kerran kuussa ja aamulla hän ihaili lakanoita parvekkeella, näytti ehkä siltä että meillä oli pyykätty, että vuodevaatteita tuuletettiin. Myöhemmin kuulin, että pakoköysi oli liian lyhyt enkä minä ollut uskaltanut hypätä kymmenen metrin pudotusta lakanoista tehdyllä laskuvarjolla. Sossut toki ramppasivat ovella useamminkin, kantelut tulivat milloin koulusta, milloin naapurista, milloin mistäkin. ”Lasten on parasta asua kotonaan niin pitkään kuin se suinkin on mahdollista”, sossu selitti äidilleni. ”Ja silloin kun se ei ole mahdollista, on ensi sijassa kartoitettava sukulaishoitopaikat”. (Tola 2021, 294.)

Ei tullut huostaanottoa, vieläkään. Miksipä olisi tullutkaan, me lapset olimme toivottomia tapauksia, ei meihin kannattanut investoida (Tola 2021, 268).

Riittävänä toimenpiteenä aineistosta kuvautuu huostaanotto, jonka toteutumista Tola odottaa tulkintani mukaan tapahtuvaksi pitkään ennen sen lopullista toteutumista. Huostaanoton tai muiden toimenpiteiden toteutuminen jää tulkinnallisesti epävarmaksi, koska aineistossa tilanne kuvataan kotoa poistumisena; *Minulla oli ihan kamala nälkä. No okei, minä sanoin, lähedään. Ja sitten me lähdimme.* (Tola 2021, 335.)

Tola kirjoittaa teoksessaan omaa puheentuottamisen vaikeuttaan, jonka vuoksi muiden ihmisten saattaa olla vaikeaa ymmärtää hänen tuottamaansa puhetta. Tämän lisäksi hän identifioi itseään araksi, äitiinsä takertuvaksi lapseksi.

Puheeni oli yhä neljävuotiaana sellaista kaurapuuroa että tuntemattomatkin pysähtyivät marketissa pällistelemään, mitä kieltä se puhuu.

Turvonneen ulkonäköni vuoksi neuvolan tätikin päätteli, että olin myös kömpelö, mikä yhdistettynä puhevammaan viittasi kokonaisvaltaiseen heikkolahjaisuuteen. (Tola 2021, 252.)

Tulkintani mukaan arkuuden taustalla on ehkä ollut osaltaan kokemus tai käsitys siitä, että Tola on ollut "vääränlainen" neuvolan ja muiden perheen ulkopuolisten aikuisten todettua lapsessa ikätasoisessa kehityksessä poikkeavuutta.

Tola kuvaa kasvaneensa ympäristössä, joka ei välttämättä tarjoa tukea lapsen ikätasoiseen sosiaaliseen kehittymiseen tai osallisuuteen. Tulkintani mukaan aineistossa lapsia ei tueta luomaan sosiaalisia suhteita kodin ulkopuolisiin henkilöihin.

Kenenkään mieleen ei juolahtanut, että olin susilapsi. Olin kasvanut maankorvessa ja kotihoidossa, ainoana kavereinani omat perheenjäseneni ja säännöllisesti vaihtuvat isän juoppokaverit. (Tola 2021, 253.)

Minulla oli vain kaksi kaveria: isä joka joskus pelasi takapihalla jalkapalloa ja eriparisilmäinen siskoni, ainoa meistä joka heti sai kodin ulkopuolisia kavereita, ja se oli puolirikollista toimintaa! (Tola 2021, 265.)

Aineistossa on hyvin vähän kuvausta perheen yhteisestä tekemisestä kodin ulkopuolella tai lasten elämää esimerkiksi koulussa tai päiväkodissa. Aineistossa Tola kuvaa kokeneensa päiväkodissa olo määrän riittämättömyyttä suhteessa kotona vietettyyn aikaan. Tulkintani mukaan päätös päivähoitossa vietetystä ajasta on perustunut aikuisen tai aikuisten päätökseen, eikä lapsen näkökulmaa ole tässä asiassa kuultu tai huomioitu.

Minut oli pantu puolipäivähoitoon, mikä tarkoitti suunnilleen samaa kuin jos minut olisi rokotettu poliota vastaan mutta jätetty kurkkumädän ja tuhkarokon armoille. Kotiin oli aina palattava. Toki hyvällä tuurilla isä oli "toimistolla" tai tuomiopäivän kankkudessa, poissa pelistä. (Tola 2021, 320–321.)

Perhedynamiikka kuvaillaan aineistossa satunnaisesti ja ohimennen. Tämän myötä lasten asema ja osallisuus perheen jäsenenä nousee esiin. Tola itse kokee kasvaneensa isomprien sisaruksiensa varjossa. Tätä on havaittavissa aineistossa esimerkiksi isomprien sisaruksien käyttämänä puhevaltana, jolloin Tola itse on jäänyt vaille omaa ääntään. Tola kuvaa vastaavan dynamiikan olevan voimassa myös aikuisiällä, hän kuvaa sisariensa edelleen hoitavan puhumisen hänen puolestaan. Tältä osin narratiivissa näyttäytyy vahvasti Tolan

pohdinta lapsuudesta suhteessa nykyiseen aikuiselämäänsä. Tola kuvaa myös olleensa äitinsä "lellikki" ja teoksen loppuosassa ainoana äitinsä rinnalle jäävänä lapsena.

Siskoni olivat aina pakottaneet minut puhumaan ja lausuin mumisten aina täsmälleen saman eriparisilmäisen siskoni opettaman rimpsun, joka nauratti isääni, ja myös isän kanssa shakkia pelaava parrakas setä naurahti. Kaikki aina nauroivat kun puhuin, minkä takia annoin mieluummin siskojeni hoitaa puhumisen. (Ja tällaisilla perhedynamiikoilla on tapana jäädä pysyväksi, niin että vieläkin siskoni puhuvat ja minä kuuntelen.) (Tola 2021, 254-255.)

Tola kuvaa kirjassaan elämäänsä suku sodan keskellä, jolla hän viittaa toistuvasti isänsä haastavaan suhteeseen äitiänsä ja tämän miesystävää kohtaan. Sukulaiset kuvautuvat aineistossa tulkintani perusteella vierailta ja suhde kuvautuu narratiivissa etäisenä sekä ainakin osittain käsitys näyttää pohjautuvan Mikko isän tarinoihin sukulaisista.

Me lapset kasvoimme tämän suku sodan jaloissa, niin ettei meillä syntynyt minkäänlaisia suhteita isän puolen sukuun (Tola 2021, 160).

Tulkintani mukaan Tolan narratiivissa suhde sukulaisiin sisältää ristiriitaisuutta sen suhteen, että koetaanko suhde sukulaisiin myönteisenä vai negatiivisena perheen elämän kannalta. Kaiken kaikkiaan perheen sukulaisiin perustuva tukiverkosto näyttäytyy aineistossa kapeana. Tola kuvaa suku sodan olevan isän aloittama ja ylläpitämä, jonka takia koko isän suku ei ole ollut yhteydessä häneen tai sisaruksiinsa edes isän poismenon jälkeen. Kirjassa mielikuva erityisesti isoäitiä kohtaan vaikuttaa etäiseltä, mutta myös tässä suhteessa vaikuttaa vahvasti isoäidin haastava suhde omaan poikaansa, Mikko isään. Olen jättänyt tutkimukseni ulkopuolelle monisukupolvisuuden, joten en ole tutkinut tätä suhdetta tämän syvemmin.

Tolan oma kokemus isoäidistä ei kuvaudu läheisenä, muttei toisaalta myöskään muutoin erityisen negatiivisena vaan suhdetta kuvataan pitkälti isän toiminnan kautta. Tolalla itsellään tai hänen sisaruksillaan ei ole ollut tulkintani mukaan mahdollisuutta luoda suhdetta isovanhempaansa isän terrorisoinnin vuoksi. On myös huomioitava teoksen sijoittuminen aikaan ennen nykyistä tietotekniikkaa ja sen luomia yhteydenpito mahdollisuuksia. 1980-luvulla yhteydenpito on tapahtunut pitkälti kasvokkain, lankapuhelimen tai kirjeenvaihdon

välityksellä. Tola kuvaa aineistossa useita isän maanisiakin piirteitä omaavia kirjeitä sukulaisille sekä isoäidille esimerkiksi rahan pyytämisen tai kriittisen arvioinnin näkökulmasta. Tola kuvaa myös suhteen äitinsä puoleiseen sukuun etäisenä ja aineistoin pohjautuvan tulkintani mukaan tähän on vaikuttanut äidin puoleisen suvun negatiivinen suhtautuminen isää kohtaan. Äidin puolen suvusta poikkeuksena ovat pilkkiukkovaari, eli äidinäidin miesystävä. Häntä kuvaillaan aineistossa positiivisin sävyin, mutta tämänkin suhteen toteutumiseen vaikuttaa Mikko isän vaihteleva suhtautuminen häntä kohtaan. Osallisuuden toteutumisen näkökulmasta, aineistosta on kokonaisuudessaan tulkittavissa Tolan vahva kokemus osattomuudesta ja mahdollisuuksista vaikuttaa lapsena osallisuuteensa ja perheen elämään.

Isoäitini säilytti pakonomaisesti kaikki häntä mitenkään koskettavat dokumentit, ja isäni kanssa tämä mielipuoisuus meni niin pitkälle, että hän jopa otti tavaksi litteroida Mikon kanssa käymänsä puhelinkeskustelut (suojellakseen itseään tulevilta oikeudenkäynneiltä). Se olikin kaukaa viisasta. Kukapa nyt omiin lapsiinsa luottaisi. (Tola 2021, 126.)

Isältäähän opimme että mummoihin ja setiin ollaan yhteydessä, kun on tarpeen nostaa kunnianloukkaussyyte, ja silloinkin yhteydenpito hoituu näppärästi asianajajan välityksellä (Tola 2021, 161).

Sekä uusin tulokas: minä, joka kasvoin äitini kohdussa, suojassa boheemilta lapsuudenympäristöltäni, jonne tosin pian joutuisin syntymään, halusin tai en (Tola 2021, 153).

10. Johtopäätökset

Olen tutkimuksessani tutkinut Tolan narratiivia lapsuudestaan erityisesti hyvinvointia turvaavien ja heikentävien tekijöiden sekä lapsen osallisuuden näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan aineistossa hyvinvointia tukevia tekijöitä on tutkimuskysymykseni asettelun mukaisesti vähän. Olosuhteissa korostuvat lapsuusiän haitallisten kokemusten kirjo, jossa on havaittavissa lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, toistuvaa lapsen tarpeiden

ohittamista ja laiminlyöntejä sekä perheen moninaisia ongelmia, jotka selkeästi ovat ainakin jollakin tavoin vaikuttaneet Tolan lapsuudenkokemuksiin. Aineistossa tulkintani mukaan korostuvat Tolan osattomuus huonoihin olosuhteisiin, jossa hänen on elettävä lapsuuttaan vanhempiensa vallan alaisena. Johtopäätös osion olen rakentanut mukailemaan lapsuusiän haitallisten kokemusten pääluokittelua; lapseen kohdistuva väkivalta, laiminlyönti ja perheen moninaiset ongelmat ja omana osionaan pohdin tulkintani pohjalta lapsen osallisuutta Tolan narratiivissa lapsuudestaan. Nostan esiin myös ajatuksiani jatkotutkimuksien osalta.

Hyvinvointia turvaavia tekijöitä löytyi aineistosta, mutta niiden osuus oli huomattavan paljon pienempi kuin heikentävien tekijöiden. Hyvinvointia turvaaviksi tekijöiksi aineisto tarjoaa kokemuksen äidin rakkaudesta sekä niin sanottuun normaaliin, lapsen näköiseen arkeen sijoittuvia yksittäisiä tapahtumia. Narratiivin kertomus on täynnä erilaisia tapahtumia, joista suurin osa näyttäytyy tulkintani mukaan lapsen maailmassa epävarmuutta ja turvattomuutta tuovina. Näiden tapahtumien rinnalla, Tola nostaa esiin yksittäisiä kokemuksia runsaasta ruokapöydästä tai jouluna joulupukin yllätysvierailusta perheen kotona. Isän psykiatrisen hoitajakson aikana perheen elämä kuvautui tasapainoisempana, tällöin arki tulkintani mukaan oli ennakoitavampaa ja äiti kykeni toimimaan vanhemman roolissa paremmin lapsen tarpeisiin vastaten. Lapsuuden hyvinvoinnin mittaaminen on vaikeaa, mutta vertailllessani aineistoa teoreettisesti määrittelemääni hyvinvointiin, havaintojeni perusteella näyttää siltä, että hyvinvoinnin kokemuksen taustalla ovat lapsen perustarpeiden tyydyttyminen, rakkauden ja hoivan kohteena oleminen sekä turvallinen kasvuolosuhde. Tolalla kokemukset edellä mainituista näyttäytyivät toteutuvan satunnaisesti, mutta aineistosta jäi mielikuva hetkien tärkeydestä. Hetkien tärkeys perustuu tulkintaani tilanteiden kuvauksien sisältämistä konkreettisista osatekijöistä, kuten tunteen ja kuvatun tilanteen yhteydestä. Turvattomuuden kokemuksessa yhdistyivät aineistossa myös usein tilanne ja sanoiksi kuvattu näkemys tunteen epämääräisyydestä.

Lapsuusiän haitallisten kokemusten osalta tutkimustiedon valossa on todettu, että mikäli lapsuusiässä altistuksia on useammalle haitalliseksi tulkittavalle kokemukselle, todennäköisyys aikuisiällä sairastumiseen kasvaa. Aikuisiällä haitallisille kokemuksille altistunut saattaa sairastua muita todennäköisemmin esimerkiksi fyysisesti (mm. syöpä, sydänsairaudet, ylipaino), psyykkisesti (mm. heikko itsetunto, masennus, paniikkihäiriö), altistua riskialttiille käyttäytymiselle (mm. lähisuhde väkivallalle altistuminen, itsetuhoinen

käyttäytyminen) tai elämänhallinnassa voi ilmetä haasteita (mm. taloudelliset vaikeudet, alhainen kouluttautuminen). (Schiraldi 2021, 9.) Tolan narratiivissa on selkeästi havaittavissa useita ja toistuvia haitallisia kokemuksia, joiden osalta ei aineistossa näyttäyty löytyvän ratkaisuja ongelmien korjaamiseksi, tilanteen muuttamiseksi tai toistuvuuden ehkäisemiseksi. Narratiivissa vahvimpana näyttäytyvät isän mielenterveyden haasteet ja päihteidenkäyttö, jotka haastavat hänen toimintakykyään vanhempana. Tilanteeseen puuttuminen näyttäytyy sosiaalihuollon osalta riittämättömänä ja oma tulkintani on, että riittäväksi on arvioitu se, että lapset ovat olleet fyysisesti elossa, mutta psyykkistä hyvinvointia ei ole arvioitu tai sen tutkimista tarkemmin ei ole katsottu tarpeelliseksi. Aineistossa Tola kuvaa toistuvasti vanhemman kertomuksen olleen ristiriidassa oman ajatusmaailmansa kanssa. Aikuiset ovat ohittaneet lapsen kokemuksen toistuvasti. Selkeää syytä tälle aineisto ei tarjoa. Pohdittavaksi jääkin, millaisia keinoja vuonna 1983 sosiaalityöntekijöillä on ollut käytettävissä lapsen tilanteen tai perheen kokonaistilanteen selvittämiseksi?

Kokonaisuudessaan aineistossa lapseen tai lapsiin kohdistuvaa suoraa fyysistä väkivaltaa ei ole, mutta tulkintani mukaan henkistä väkivaltaa ja toistuvia lapsen tarpeiden laiminlyöntejä esiintyy paljon. Tulosluvussa kuvasin tähän liittyen muutamia esimerkkejä, mutta käytännössä aineistossa jokaisessa luvussa lasten syntymän jälkeen on löydettävissä tilanteita, joissa on tulkittavissa henkistä väkivaltaa tai lapsen tarpeiden laiminlyöntiä. Henkiseksi väkivallaksi voidaan käsitteen määrittämällä tavalla tulkita tilanteita, joissa lapset altistetaan tahdonvastaisesti kuuntelemaan isän manifesteja ja tottelemaan järjen vastaisia käskyjä. Toisaalta kuten jo aiemmin mainitsin, isän mielenterveydelliset haasteet asettavat henkisen väkivallan tulkinnan varaan, koska emme voi tietää varmuudella isän psyykkistä kykyä arvioida toimintojensa tarkoituksenmukaisuutta. Kuitenkin tästä huolimatta, lapset ovat aikuiseen suhteen alistaisessa suhteessa ja heillä ei ole keinoja valita tai vaikuttaa tilanteissa, joka on mielestäni olennaisinta aineistoa tulkittaessa ja tulosten pohdinnan kannalta.

Teoksessa on useita tilanteita, joissa lapset ovat joutuneet vanhempien elämänhallinnan haasteiden vuoksi olemaan hereillä yöllä tai altistuneet isän uhkaaville puheille ja käyttäytymiselle. Lapsen tulisi kotioloissa kokea aikuiselta kunnioitusta ja huomioonottoa, jotta lapsi kokee asioidensa olevan tärkeitä ja niiden kertomisella olevan merkitystä. Tällaista kokemusta tutkimukseni valossa ei Tolalla tulkintani mukaan ole ollut, joten hänen

oma mahdollisuutensa toimijana tilanteen muuttamiseksi ei ole ollut edes lähtökohtaisesti mahdollista. Puuttuminen tilanteeseen olisi täytynyt tapahtua aikuisen toimesta, joka olisi ollut valmis kuulemaan perheen kotitilannetta Tolan näkökulmasta.

Isän kriittiset ja pelottavat puheet lapsille koskien ympäristöä ja yhteiskuntaa instituutiona ovat varmasti olleet lapsen maailmassa vähintään jännittäviä, mutta myös luoneet turvattomuutta suhteessa maailmaan. Turvallisuuden tunteen rakentumisessa keskiössä ovat koti ja perhe, koulu, päiväkotiki ja kotipaikkakunta (Kallinen ym. 2021, 10). Aineistossa kuvataan kodin ilmapiiriä vaihtelevaksi ja suurimmaksi osaksi epävakaaaksi, väkivallan muodot näyttävät aineistossa vaikeaksi erotella väkivallan ja laiminlyöntien osalta. Taloudellinen tilanne kuvautuu epävakaaana ja tulkintani mukaan isän taloudenhallinnassa on havaittavissa taloudellisen väkivallan merkkejä suhteessa äitiin. Taloudelliset paineet aiheuttavat tulkintani mukaan perheen vanhempien väliseen vuorovaikutukseen jännitettä. Vanhempien välinen jännite eskaloituu aineiston lopussa vanhempien väliseen väkivaltaiseen konfliktiin, jonka seurauksena äiti ja lapset hakeutuvat turvakotiin. Tola kuvaa teoksen lopussa voimakkaana suhtautumistaan miehiin; *miehet ovat väkivaltaan taipuvia raivohulluja*, jonka perusteella voidaan päätellä isän käytöksen vaikuttaneen vahvasti hänen ajatusmaailmaansa.

Tarkastellessani aineistoa laiminlyöntien näkökulmasta, löydökseni olivat muihin lapsuusiän haitallisiin kokemuksiin verrattain suurimmat. Lapsen hyvinvoinnin rakentumista, on tärkeää huomioida arkipäiväisen huolenpidon, kasvatuksen ja hoivan toteutuminen, joilla on merkittävä vaikutus lapsen hyvinvointiin ja tämän myötä kasvuun ja kehitykseen (Hakalehto & Toivonen 2021, 73). Aineistosta on havaittavissa niukasti Tolan narratiivista kokemusta hoivatuksi tulemisesta sekä arkipäiväisessä huolenpidossa on selkeitä puutteita, esimerkiksi riittävän ravinnon ja unen osalta. Ravinnon ja asuinolosuhteiden puutteet, toistuvat turvattomuutta lisäävät kokemukset ja lasten kuulematta jäävä hätä ovat läsnä läpi aineiston. Vanhempien moninaiset haasteet heikentävät heidän kykyään huolehtia lapsista ja heidän peruselämänsä tarpeista. Tolan kokemuksellisuus turvattomuudesta liittyy aineistossa tulkintani mukaan pitkälti kodin olosuhteisiin sekä vaihtelevaan ja epävakaaaseen vanhemmuuteen. Aineistossa kuvautuu pitkälti kotona vietettävä aika ja kodin olosuhteet eikä teos sisällä laajaa kuvausta lasten koulu tai päiväkotiki kokemuksista. Turvallisuuden tunteen rakentumisen myötä merkityksellisinä teoksessa korostuvat kokemukset hoivasta, joita määrällisesti on kirjassa hyvin niukasti. Pääasiallisesti hoivan kokemukset kuvautuvat

satunnaisina ja liittyvät lähes ainoastaan äitiin. Isän sairaus muodostuu koko perheen sairastamiseksi ja perheen elämää määrittäväksi tekijäksi.

Perheen taloudellinen toimeentulo on Suomessa lainsäädännöllisesti määritelty aina vanhempien vastuulle (Laki lapsen elatuksesta (704/1975)). Tolan perheessä vanhemmat eivät käy ansiotyössä eivätkä myöskään periaatteellisista syistä turvaudu yhteiskunnan sosiaaliturvaan, periaatteellisuus kuvautuu vahvasti isän valinnaksi. Äidin suhde perheen toimeentulon turvaamisessa näyttäytyy alisteisena, hän pyrkii piilottelemaan ja kätkemään pieniä varoja perheen elämisen kustannuksien kattamiseen. Mikko isän taloudenhallinnan taidot kuvautuvat heikkoina sekä taloudellisten resurssien, kodinhoidollisten taitojen ja vanhemmuuden taitojen osalta. Mikko isä yrittää opettaa lapsille elämässä tarpeellisia taitoja, mutta nämä eivät vastaa suurimmaksi osaksi elämässä selviytymiseen vaadittavia elementtejä. Esimerkkeinä isän ravintoon liittyvät näkemykset sekä kouluun instituutiona liittyvät epäuskomukset. Isä myös suosittelee lapsilleen ruoan varastamista ja yleisesti boheemia elämäntapaa, yhteiskunnallista vapautta. Ravinnon puute kuvautuu aineistossa myös selkeänä terveyttä vaarantavana tekijänä, Tola kuvailee esimerkiksi yksipuoleisen ravinnon eli pelkän riisin syönnin muuntaneen hänen ihonsa keltaiseksi (Tola 2021, 267). Boheemielämäntapa on tulkintani mukaan eri asia kuin laiminlyödä lapsen tarpeet sekä oikeudet ja perusedellytykset elämälle.

Yhtenä suurena taakkana Tolan lapsuuden perheessä näyttäytyy perheen kokonaisvastuun kaatumisen teoksen loppua kohden lasten vastuulle. Lasten vastuunotto kuvautuu aineistossa kohtuuttomana ja vastuun määrän kasvamisena vanhempien elämänhallinnan haasteiden kasvaessa sekä erityisesti äidin sairauden edetessä ja hänen toimintakykynsä vähentyessä. Lapsuusiän haitalliseksi kokemukseksi määritellään myös perheenjäsenen sairastuminen ja Tolan perheessä molemmat vanhemmat ovat sairaita, sekä fyysisesti että psyykkisesti. Kun äidin voimat teoksessa alkavat ehtyä, isän käyttäytyminen juomisen sekä mielenterveyden haasteiden osalta pahentuvat. Lasten vastuunotto kasvaa, koska he yrittävät ottaa äidiltä hoitamatta jääviä vastuita omille harteilleen. Tästä esimerkkejä aineistossa ovat isän etsiminen ja hakeminen katoamisreissuilta sekä erityisesti isosiskon vastuunkato perheen arkisista askareista. Tola kirjoittaa narratiivissa kuvausta siitä, miten hänen siskossa elänyt lapsi on kuollut hyvin varhaisessa vaiheessa lapsuuttaan (Tola 2021, 330-331). Tolan perheessä narratiivin kuvauksessa lasten tunteet ovat toissijaisia

suhteessa vanhempiin ja lasten huolet perheen tilanteesta eivät näyttäyty huomioidulta kenenkään aikuisen toimesta.

Lapsen osallisuuden näkökulmasta, aineistosta tekemäni tulkinta on vahvasti kokemus osattomuudesta, kuulematta jäävästä hätähuudosta. Lapsen osallisuus oman elämänsä toimijana jää heikoille kantimille, koska hän on aineiston narratiivissa lapsi, pieni ja ikäisekseen arka sekä kokee puheentuottamisen haasteiden vuoksi jäävänsä vaille ymmärretyksi tulemista. Tulkintani mukaan Tola kokee jääneensä ymmärretyksi omien vanhempiensa sekä yhteiskunnan tukijärjestelmän näkökulmasta. Sosiaaliviranomaisten puuttuessa perheen tilanteeseen, teoksessa kuvataan vanhempien ja sosiaalitoimen yhteistyöstä. Aineiston lopussa tulkintani mukaan kuvataan huostaanotto ja tässäkin tilanteessa vastuun kantaa ja kokonaistilannetta selventää Tolalle tämän huolehtiva isosisko.

Lapsen kohtaaminen sosiaalitoimen tai terveydenhuollon ammattilaisten kanssa näyttäytyy teoksessa melko vähäiseltä, ellei olemattomalta. Kohtaamisissa korostuu vanhempien kuuleminen ja näkemyksien huomioonottaminen. On kuitenkin tärkeä tiedostaa, että Tolan lapsuudessa lastensuojelulaki ja YK:n lasten oikeuksien sopimus eivät olleet voimassa nykyisellä mallilla, mutta lastensuojelulaki vuonna 1983 on kuitenkin sisältänyt myös lapsen edun käsitteen. Itse jäin aineiston jäljiltä pohtimaan Tolan omaa kokemusta toimijuudestaan asioissa, aineistossa suhde vanhempiin ja sosiaalihuoltoon sekä muuhun palvelujärjestelmään vaikuttaa erittäin alisteiselta, lähes olemattomalta. Mitä pienempi lapsi on, sitä suurempi on aikuisen vastuu lapsen osallisuuden toteutumisen kannalta (Hotari ym. 2013, 151). Osallisuutta ei voi toteuttaa, ellei ole riittävää tietovarantoa mahdollisuuksista toimijana, Tolan isän antamat opit eivät todennäköisesti ole tarjonneet luottamusta ympäröivää yhteiskuntaa tai edes omia sukulaisia kohtaan. Tolan puolipäivähoidossa olemisesta tai siellä mahdollisesti tehdyistä havainnoista ei aineistossa ole mainintaa. Perheen tilanne on kuitenkin selkeästi herättänyt huomiota ja huolta, koska aineistossa perheen tilanteeseen puuttuu sosiaaliviranomaiset. Aineisto lapsuuden kertomuksen osalta päättyy isän kuolemaan, joten lopulliset sosiaalihuollon ja lastensuojelun toimenpiteet jäävät vaille selitystä.

Yhteenvetona aineistosta ja läpi käymieni tulosten pohjalta, voidaan todeta Tolan lapsuuden narratiivin olevan surullinen tarina siitä kun lapsen ensisijainen perhe ei todellakaan ole lapselle paras kasvuympäristö. Olosuhteissa tulkintani mukaan on pidetty

riittävänä sitä, että lapset ovat olleet fyysisesti elossa. Yhteiskunnan tarjoamat tukitoimet näyttäytyvät tulkintani mukaan riittämättöminä ja lapsen kokemuksen ohittavina. Lapsen rooliksi jää selviytyminen olosuhteissa, joissa jopa hengenvaara välillisesti vaanii jatkuvasti. Lapsen ympärillä oleva tukiverkosto on saatavilla vain vanhempien kautta, eikä kodin ulkopuolisia sosiaalisia suhteita nähdä lapsen kasvun kannalta vaan ne nähdään uhkakuvana. Luottamus ympäristöä ja yhteiskuntaa kohtaan on epäluuloinen, koska lojaliteetti omaa vanhempaa kohtaan on voimakas. Lapselle hyvää tahtova vanhempi voi jäädä sairaan puolison elämänhallinnan ongelmien alle ja vaille apua, koska pelot jonkun puuttumisesta tilanteeseen voivat tuntua voimakkaalta.

Yhteiskuntatieteen näkökulmasta koen tutkimukseni osoittavan, että jokaisen lapsen ja perheen parissa työskentelevän tulisi asiakastyössä antaa asiakkaan itse määrittellä hyvä elämä, jolloin näkyväksi voi tulla jotakin sellaista, mitä ei työntekijänä tulisi kysymyksiä avulla tulisi esille. Narratiivisen kertomuksen tutkiminen tarjosi itselleni mielenkiintoisen matkan ja mahdollisuuden tutkia yksilön elämän kokemuksellisuutta ja käsityksiä lapsuudesta olosuhteissa, joissa lapsen ei tulisi viettää varhaista lapsuuttaan. Tolan teksti oli kuitenkin lohdullinen esimerkki siitä, että lapsuuden kokemukset eivät kuitenkaan automaattisesti määritä elämäämme kuten lapsuuden haitallisten kokemusten tutkimus osoittaa. Riittävällä tuella ja avunsaannilla suuntaa voi myös muuttaa.

Nyky-lainsäädännön myötä ja YK:n lasten ihmisoikeuksien sopimuksen tunnustuksen myötä, Suomi on osoittanut olevansa hyvinvointivaltio, joka sitoutuu tarjoamaan jokaiselle lapselle ihmisarvoisen elämän. Tämän velvoitteen valvonta kuuluu sosiaalihuollolle ja lastensuojelusta vastaaville viranomaisille. Mielestäni aiheeni oli tärkeä matka sen äärelle, mitä lapsen elämä voi olla, jos vaikeassa ja kuormittavassa tilanteessa elävä perhe ei pääse palveluiden piiriin tai heidän tilanteensa jää pimentoon. Teoreettinen ja metodologinen lähestymistapa hyvinvoinnin ja osallisuuden tulkintaan Joonatan Tolan elämäkerran lapsuuden narratiivissa yhdistää hyvinvoinnin käsitettä, sosiaalisen osallisuuden ja narratiivisen identiteetin teorialaatuun, fenomenologisiin tutkimusmenetelmiin. Narratiivisella identiteetillä viitataan ihmisen muodostamaan käsitykseen tapahtumista suhteessa itseensä (Striano 2012, 147). Narratiivissa muodostuva identiteetti, eli käsitys itsestä, tarjoaa syvällisen tarkastelun siitä, kuinka Tolan lapsuuden kokemukset vaikuttivat hänen hyvinvointiinsa, osallistumiseensa sosiaalisiin ympäristöihin ja siihen, kuinka hän kertoo nämä kokemukset elämäntarinassaan.

Tämä teoreettinen ja metodologinen lähestymistapa ei ainoastaan auta Tolan elämäkerran tulkinnassa, vaan tarjoaa myös viitekehyksen, jota voidaan soveltaa laajempiin tutkimuksiin lapsuuden kehityksestä, identiteetistä ja yhteiskunnallisesta osallisuudesta.

Jatkotutkimuksena pohdin aineiston tutkimista monisukupolvisuuden näkökulmasta, lähinnä miten Mikko isän lapsuus ja moninaiset haasteet mahdollisesti vaikuttivat hänen vanhemmuuteensa eli millaisena narratiivissa näyttäytyy monisukupolvisuuden haasteet? Toisaalta olisi mielenkiintoista tutkia aineisto nykylainsäädännön näkökulmasta ja tarkastella vaiheita, joissa puuttumista olisi tehty, mikäli tapahtumat sijoittuisivat 2000-luvulle. Olisi myös mielenkiintoista saada Tolan muiden sisarusten lapsuuden narratiivit kirjoitettuna, jotta voisimme tutkia yksilöiden kokemusmaailmaa samoissa olosuhteissa. Miten näkökulmat eroaisivat toisistaan vai eroaisivatko? Tutkimukseni tuloksia olisi mielenkiintoista vertailla myös muihin mahdollisiin elämäkerrallisiin narratiiveihin, joissa kuvataan lapsuuden olosuhteita. Tola on julkaissut elämäkerralleen jatko-osan *Hullut ihanat linnut* (2023), jossa hänen narratiivinsa jatkuu isän kuoleman jälkeen. Tähän aineistoon perehtymällä kokemuksellisuuden narratiivia voisi tutkia lisää isomman lapsen näkökulmasta.

Lähteet

Backman, Jussi (2018) Äärellisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofista käsitehistoriaa 1. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (toim.) Kokemuksen tutkimus IV - Kokemuksen käsite ja käyttö (e-Pub versio). Rovaniemi: Lapland University press.

Bardy, Marjatta (2013) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print, 49–71.

Hibbard, Roberta & Barlow, Jane & MacMillan, Harriet (2012) Psychological Maltreatment. Pediatrics (Evanston), 130(2), 372–378.

Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja (2013) Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print, 149–165.

Eriksson, Susan (2023) Nuorten koettua turvallisuuttakoskeva tutkimustieto kotimaisen ja kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden valossa. Teoksessa Haikkola, Lotta & Myllyntaus, Oona (toim.) Haavoittuvassa asemassa? Aineksia lasten ja nuorten turvallisuusvajeiden arviointiin ja tiedontuotannon vahvistamiseen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 20–69.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) 2018. Monen kodin lapset. Gaudeamus. Tallinna.

Hakalehto, Susanna & Toivonen, Virve (2021) Lapsen oikeudet perheessä (e-Pub versio). Helsinki: Kauppakamari.

Harni, Esko & Nikkola, Tiina & Saari, Antti (2018) Rakenteen ja kokemuksen komplementaarisuus laadullisen aineiston tulkinnassa ja analyysissä. *Aikuiskasvatus*, 38(1), 30–45.

Helavirta, Susanna (2011) Lapsen hyvinvointitiedon tuottajina. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Väitöskirja.

Hemming, Katariina (2021) Lastensuojelusta ja lapsen oikeudesta kunnioitukseen. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 12(22), 253–257.

Hipp, Tiia & Palsanen, Kati (2014) Lasten osallistumisen etiikka - Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Lastensuojelun keskusliitto.

https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Lasten_osallistumisen_etiikka1.pdf.

Viitattu 6.4.2025.

Huhtinen, Aki-Mauri & Tuominen, Juha (2020) Fenomenologia. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (e-Pub versio). Gaudeamus.

Hyvärinen, Matti (2021) Kertomuksen tutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>. Viitattu 5.11.2024

Hänninen, Vilma (2018) Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Raine, Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (e-Pub versio). Jyväskylä: PS-kustannus.

livonen, Esa & Pollari, Kirsi (2022). Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä kunnassa. Lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi sekä lapset ja nuoret tiedontuottajina kunnassa -ohjeistus. Valtioneuvoston kanslia, julkaisuja 4.

Juhila, Kirsi (2018) Aika, paikka ja sosiaalityö (e-Pub versio). Tampere: Vastapaino.

Karisto, Antti (2016) Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Kaija & Lehto-Lundén Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä Minna (toim.). Vastavuoroinen sosiaalityö (e-Pub versio). Gaudeamus.

Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (2024) Johdanto. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö 2020-luvulla. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö (e-Pub versio). Gaudeamus.

Kiili, Johanna & Moilanen, Johanna (2021) Lapset kansainvälisissä lastensuojelututkimuksissa - tutkimuseettinen näkökulma. Teoksessa Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. II, Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen (e-Pub versio). Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lagerroos, Irina (2022) Kun arki on mustaa. Tapaustutkimus masentuneen arjesta ja arjen voimavaratekijöistä elämäkerrassa Keskipaikea vuosi. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto.

Laki lapsen elatuksesta 704/1975.

Laki lapsen huollosta ja tapaamissopimuksesta 361/1983.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Lastensuojelulaki 683/1983.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Laakso, Riitta (2019) 'Ne näki musta': huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Laine, Timo (2018) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine, Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (e-Pub versio). Jyväskylä: PS-kustannus.

Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna & Sauli, Hannele (2014) Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 82–105.

Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2014) Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 38–51.

Lapsuusajan haitallisista kokemuksista kohti toiveikasta tulevaisuutta (THL)

<https://blogi.thl.fi/lapsuusajan-haitallisista-kokemuksista-kohti-toiveikasta-tulevaisuutta/>. Viitattu 9.3.2025.

Kallinen, Kati & Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja & Lantela, Lauri & Turunen, Tuija & Nurmi, Henna & Leinonen, Jaana (2021) Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät. *Kasvatus & Aika* (Verkkolehti), 15(2), 4–21.

Muukkonen, Taina. 2014. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Tampere: Juvenes Print, 165–175.

Niemelä, Mikko & Raijas, Anu (2014) Lapsiperheiden kulutus. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 106–121.

Palukka, Hannele & Tiilikka, Tiina & Auvinen, Petra (2019) Kokemusasiantuntija sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä – osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan edustaja. *Janus* 27(1), 21–37.

Perustuslaki 731/1999.

Hatim, Basil (1997) Discourse features in non-verbal communication: Implications for the translator. Teoksessa Poyatos, Fernando (toim.) *Nonverbal communication and translation: New perspectives and challenges in literature, interpretation and the media* (e-Pub versio). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing company.

Puusa, Anu (2020) Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (e-Pub versio). Gaudeamus.

Puusa, Anu & Hänninen, Vilma & Mönkkönen, Kaarina (2020) Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (e-Pub versio). Gaudeamus.

Pösö, Tarja & Toivonen, Virve-Maria & Kalliomaa-Puha, Laura (2019) "Haluaa kotiin äidin luo". Erimielisyydet ja lapsen etu huostaanoton jatkamista koskevissa valituksissa ja hallinto-oikeuden ratkaisuisissa. *Oikeus* 3, 226–243.

Romakkaniemi, Marjo (2023) Masennus ja sosiaalityö. Luento tallenne, Itä-Suomen Yliopisto. Viitattu 9.11.2024.

Räty, Tapio (2020) Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Schiraldi, Glenn R. (2021) *The Adverse Childhood Experiences Recovery Workbook: Heal the Hidden Wounds from Childhood Affecting Your Adult Mental and Physical Health* (e-Pub versio). Oakland: New Harbinger Publications

Sevon, Eija & Mustola, Marleena & Hautakangas, Merja & Hautala, Paula & Ranta, Minna & Salonen, Eija & Alasuutari, Maarit (2021) Näennäinen normi vai elettyä demokratiaa? Varhaiskasvatusikäisten lasten osallisuus kasvatusalan opiskelijoiden ja ammattilaisten puheessa. *Kasvatus & Aika*, 15(3–4), 333–349.

Stenvall, Elina (2021) Lapsen arkinen osallisuus – mistä lapselle syntyy kokemus, että voi osallistua ja vaikuttaa? Teoksessa Tulensalo, Hanna & Kalliomeri, Reetta & Laimio, Janica (toim.) *Kohti lapsen näköistä osallisuutta*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 176–185.

Striano, Maura (2012) Reconstructing narrative: A new paradigm for narrative research and practice. *Narrative Inquiry* 22(1), 147–154.

Tieteen termipankki (2017)

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:autofiktio>. Viitattu 24.2.2025

Tola, Joonatan (2021) *Punainen planeetta*. Helsinki: Otava.

Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (2018) Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (toim.) Kokemuksen tutkimus IV - Kokemuksen käsite ja käyttö (e-Pub versio). Rovaniemi: Lapland University press.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (e-Pub versio). Helsinki: Tammi.

Tökkäri, Virpi (2018) Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (toim.) Kokemuksen tutkimus IV - Kokemuksen käsite ja käyttö (e-Pub versio). Rovaniemi: Lapland University press.

Väkivaltakäsitteiden sanasto (2020) THL Työpaperi 1/2020.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1994) Helsinki: Ulkoasianministeriö, julkaisuja 1.